

Uitgave van de Historische Kring Gente, 14e jaargang (2007) nummer 1  
Colofon: Op voorlaatste pagina

# Ganita mare

Voorheen Marktpraat

*Deze mare is bestemd voor:*

*Zie enveloppe/omslag /acceptgiro*

historische kring

• villa gannite marca •  
ganite • villa gannitae marca in  
pago batawa • villa ganneta • ganeta •  
villa gannita hubam 1 • gannitta villa  
ecclesia • ganita villa curtis • g  
annida locus vel villa • ga  
nida • gant • ganit villa  
curia • gente • ge  
nt • gennit • g  
enth in auer  
betuwe • gh  
ent • gannit  
ense oppidi  
um • ghend •  
ghendt • ghe  
ntt • gaent •  
gaendt • ge  
nd • gendt •

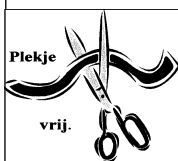


gente



De jonge dames Lenie Flintrop, Beppie Huting, Thea Schouten, Doortje Stevens, Willie Evers en Lineke de Beijer, oud 13 jaar .Gefotografeerd in augustus 1953 tijdens een repetitie voor een 40-jarig priesterfeest. Zie ook bladzijde 2.

- 3 Historische Kring Gente 25 jr.
- 4 Jaarverslag 2006
- 5 Piet Koning en het weer.
- 6 Spraakwaterval of Watervriend
- 7 Vind uw voorouders! Een Stamboom
- 8. De een zijn dood
- 11. Bejaard maar nog niet oud
- 14 Ien 't Gendts: De onderboks
- 16 Krantenkoppen
- 17 Monument, ja of nee
- 18 Priesterfeest
- 20 "Nor den oove" (boekbespreking)
- 21 "Een eeuw Gelderland" (idem)
- 22 Uit Gemeente archief, 1944
- 23 300 jaar Pannerdensch Kanaal
- 30 Aanwinsten
- 31 Leden en Colofon



Op pagina 31

betekent einde artikel.

\*

Met grote letters schreef "de



Gelderlander" op 11 augustus 1953 in de krant:

**GENDTS Parochiespel, stijlvolle hulde aan jubilerende pastoor.**

"Experiment, dat verwachtingen heeft gewekt voor de toekomst".

Op pagina 18 en 19 kunt u hierover meer lezen.

## Bericht van de penningmeester

### Jaarlijkse bijdrage

Op het verzoek in Ganita mare 2006-3 om het toegezonden machtigingsformulier te ondertekenen en te retourneren is door een groot aantal leden positief gereageerd.

De contributie voor het jaar 2007 is inmiddels afgeschreven van de betreffende bankrekeningen.

**Hiervoor onze hartelijke dank.**

De leden die het formulier (nog) niet ingeleverd hebben, wellicht is het aan de aandacht ontsnapt, kunnen dit alsnog doen.

Bij deze Ganita mare is hiervoor weer een machtigingsformulier ingesloten.

Als dit ingevuld en ondertekend wordt ingeleverd, kunnen wij alsnog de contributie incasseren.

Als u het formulier niet inlevert, bijvoorbeeld omdat u bezwaar heeft tegen het incasseren, verzoeken wij u de jaarlijkse bijdrage over te maken op bankrekening 1164 26 705 van de Historische Kring Gente ondervermelding van uw naam en adres.

Het lidmaatschap 2007 bedraagt € 15.=. Ontvangt u naast Ganita mare ook het jaarboek "Terugblik", dan gelieve u € 21.= over te maken.

**Geert Witjes**

**Penningmeester**

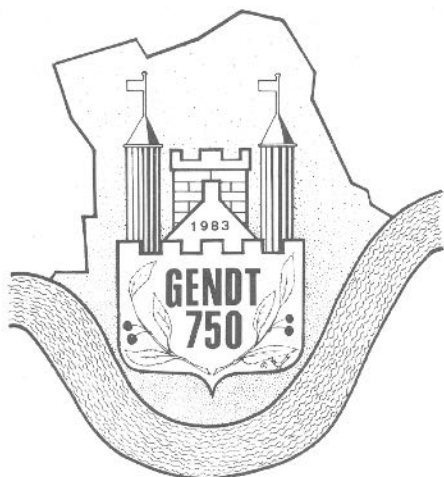
**Tel: 0481-422851**

*Vlak voor Kerstmis 2006 is helaas onze brievenbus door ????? (wie het weet moet het zeggen) met vuurwerk opgeblazen. De driedelige brievenbus (samen met de onze 2 medebewoners in gebruik) is hierbij met eventuele post totaal vernield.*

*Volgens kleine snippers zijn ook machtigingen verbrand. Leden die tussen 21 en 23 december 2006 hun ingevulde machtiging in de brievenbus hebben gedaan treffen nu ook een verzoek aan om weer een machtiging in te vullen.*

Er is weer een brievenbus en nu is die in de muur naast de hoofdingang.

## Historische Kring Gende 25 jaar



Wanneer ik het met mijn kinderen heb over de viering van Gend 750 jaar stadsrechten, roepen ze meteen 'middeleeuwse maaltijd'. Ze weten zich nog wel een paar andere dingen uit dat voorjaar van 1983 te herinneren, maar dat eetfestijn heeft bij hen blijkbaar de meeste indruk gemaakt. Het mooiste vonden ze dat ze met de vingers mochten eten en dat ik er niets van zei wanneer ze het stokbrood uitholden en er vlees in propten. Het was ook een prachtig festijn met al die tafels in de Dorpstraat én afgewerkt onder gunstige weersomstandigheden. Diezelfde avond viel dertig kilometer verderop, in Wijchen, zoveel regen dat het dak van de sporthal instortte.

Naar aanleiding van Gend 750 - waarbij uiteraard van meer te genieten viel dan de middeleeuwse maaltijd - is de Historische Kring Gende opgericht. Op 8 maart 1983 zaten Wim Alwicher en Frans van Driel in Huissen bij notaris Huijgens om de stichtingsakte te ondertekenen. Daarmee was de kring een feit geworden. Volgend jaar maart is dat dus 25 jaar geleden en bestaat de kring een kwart eeuw. We gaan dat op een (bescheiden) manier vieren. Wat het precieze programma wordt is nog niet bekend, maar het bestuur is het er al jaren over eens dat een van de activiteiten de uitgave van een mooi jubileumboek moet zijn. Daarin zal een vijftiental auteurs verschillende perioden en aspecten uit de geschiedenis van Gend beschrijven. Zij maken daarbij gebruik van bestaand materiaal en publicaties, maar zij doen ook nieuw onderzoek, zodat nog nooit beschreven stukken Gendse geschiedenis het licht zullen zien. De bodemkundige John Mulder uit Oosterhout neemt de geologische opbouw van Gend voor zijn rekening, waarbij Wim Otemann aansluit met zijn verhaal over archeologische vondsten. Gerard en Aldo Janssen bekijken en beschrijven de historische kaarten. Over het middeleeuwse Gend, onder andere de relatie met het klooster Lorsch (in do-

cumenten van die abdij wordt Gend voor het eerst genoemd) en Gend als stad en heerlijkheid voeren Yvonne de Boer en ondergetekende de pen. Robert Melchers verdedigt in zijn hoofdstuk de opvatting dat Hulhuizen niet bij Gend hoorde, maar bij Doornenburg. Willem Rasing schrijft over genealogisch onderzoek en Henk Klaassens bijdragen gaan onder meer over de sociale woningbouw en Gendse militairen in Indië. Steenfabrieken en alles wat daarmee samenhangt is het onderwerp van de expert op dat gebied, Ben Janssen. Wim Otemann sr, bekend van *Tussen twee bruggen*, vertelt over de Tweede Wereldoorlog en de bijdrage van Roger Crols, medewerker van het Gelders Genootschap, gaat over de wederopbouw na 1945. Harrie Scholten heeft meer dan duizend dialectwoorden verzameld en Riet Berends zoekt materiaal om het boek met mooie (oude) foto's te verluchten. Bovendien komen er hoofdstukken over het onderwijs en het kerkelijk leven.

Alle auteurs zitten aan hun schrijftafel, want de kopij moet 1 juli binnen zijn. Na de zomervakantie kan de redactie dan aan het werk, zodat de drukker eind februari 2008 klaar kan zijn. De precieze datum van het jubileumfeest staat nog niet vast, maar we proberen zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke oprichtingsdatum van 8 maart te zitten.

Wat gaat het boek kosten? We denken voor iets onder de twintig euro een mooi 'kloek boek' te kunnen maken, (deels) in kleur en met veel foto's. Er is subsidie aangevraagd bij een aantal instanties en van een particulier, de Rabobank Over-Betuwe en de Steunstichting Gend-Doornenburg zijn al gelden ontvangen of toegezegd. In *Ganita Mare* nummer 3 van november van dit jaar komt een intekenlijst. Wij houden u op de hoogte! \* **Geert Visser voorzitter**



\*

## Jaarverslag 2006

Een jaarverslag is een soort verantwoording. En dan ligt het er aan hoe je het brengt. Je kunt bijvoorbeeld zeggen dat we het afgelopen jaar weer veel geleut(erd) hebben, geknipt en geplakt. Zelfs met de computer, want ook een historische kring gaat met de tijd mee. We stonden uitgebreid in de krant, we hebben gestoeid en gezongen en we hebben onze hobby's botgevierd. En dit alles in een deftige, zelfs feestelijke entourage. Allemaal waar. Geen wonder dat we nog steeds een redelijk aantal vrijwilligers hebben.

Je kunt ook zeggen, dat we heel veel tijd aan vergaderen gependend hebben in heel veel commissies, met politiek, wijkplatform en andere instellingen. Een enkeling van ons heeft daarvoor zelfs een cursus vergadertechniek gevolgd. Dat we van alles over Gendt uitplozen, uitgeknipt en gearchiveerd hebben. Dat we heel veel e-mails beantwoord hebben en ook op 37 verzoeken om een genealogische uitdraai van de stamboom gereageerd hebben. Dat we veel mensen aan heel veel verschillende informatie geholpen hebben, variërend van kunst en cultuur, dialectwoorden voor de Radboud Universiteit en Meertens Instituut, tot 2<sup>e</sup> Wereldoorlog voor scholieren, een promotieonderzoek over Gendtse kerken en research voor een Teleacprogramma. Door onze aanzet is zelfs het kunstwerk van Ambacht Haalderen bij de Bataven weer teruggekomen. Dat we met diverse problemen gestoeid hebben en er een oplossing voor hebben proberen te vinden. Dat we nu zelfs met een cursus PR professioneel geschoold zijn. Dat we naartig op zoek waren naar muziek bij het Gendtse volkslied en dat we voor een opdracht van leerlingen dit zelfs uit volle borst gezongen hebben. Dat we bij allerlei typisch Gendtse gebeurtenissen weer met het fototoestel in de aanslag zaten. Dat we een paar keer een lezing in eigen huis verzorgd hebben, waarbij we dus ook zelf voor koffie en koekje verantwoordelijk waren en dat het bij de lezing van Willem Rasing zelfs zo druk was, dat er een aantal op de vloer moest zitten. Dat we enkele workshops over architectuur verzorgd hebben voor leerlingen van het OBC. Je kunt niet jong genoeg met cultuur beginnen, dan krijgen ze vanzelf de smaak te pakken. Maar dat we ook oud niet vergeten zijn. We zijn namelijk alle bejaardenhuizen in Linge waard af gegaan met een tentoonstelling over onze gemeente in de vorige eeuw. Dit was niet de enige tentoonstelling. We hadden weer een schitterende fototentoonstelling over religie met het kersenfeest met onze trouw bewaarde bijbelse schoolplaten. We zorgden er ook voor, dat het met Open Monumentendag echt feest werd,

doordat we enkele dweilbands en koren gecharterd hebben. Dat de Culturele Manifestatie in Doornenburg ook door onze bijdrage, nu met oude gebruiksvoorwerpen en feestelijke foto's, weer een extra accent kreeg. Onze excursie naar de benedenstad van Nijmegen werd opgeluisterd met een bezoek van de fotograaf en journalist van de Gelderlander, waardoor onze kring een paar dagen later uitgebreid in het zonnetje stond. We hebben het verder over het weer gehad en dit was niet bij gebrek aan beter, maar omdat 'historische weersverschijnselen' ons een prima thema leek voor een lezing. We namen zelfs een douche in weer en wind bij de open TOP culturele marktdag. Bij al dat 'leuks' moesten we toch tweemaal afscheid nemen van bestuursleden. Willem Rasing van genealogie vertrok wegens een promotie. Hij moest daarvoor wel ver van huis. Wim Otemann zag zijn archeologische interesse door de overheid steeds meer aan banden gelegd; met name door het Verdrag van Malta dat graafwerkzaamheden door amateurarcheologen verbiedt. Hij blijft wel als vrijwilliger. Harrie Scholten hield op als penningmeester, maar bleef en blijft verantwoordelijk voor Ganita Mare, dat nu een nog fraaier uiterlijk kreeg, doordat het gedrukt wordt. De drukkosten drukken behoorlijk op de begroting, maar de Nuon nog meer. Onze medegebruikers als peuterspeelzaal en dagopvang zorgen ervoor dat de peuters, maar ook de Nuon er warmpjes bij komt te zitten en wij moeten daar voor 1/10 deel aan meedoen. Bij ons gaat er nog geen lampje op hoe we kunnen besparen; misschien door spaarlampen? Maar we zitten wel in een prachtig, historisch gebouw en onze werk- c.q. vergaderruimte is de feestelijke trouwzaal. Ook dat is allemaal waar. We hebben ook gelukkig vrijwel meteen weer 2 nieuwe bestuursleden kunnen verwelkomen. Geert Witjes houdt als penningmeester de financiën in de gaten en Mia Gerrits-Bouman zorgt dat er met genealogie nog wat geld in het laatje komt. Daarom moeten wij het van de zonnige kant bekijken. Ons ledental groeit nog gestaag en wij hopen dat we ook het komende jaar genoeg geld kunnen sparen of bijeen bedelen om ons 25-jarig jubileum in 2008 op een geslaagde manier te vieren.

Yvonne de Boer

\*

## Piet Koning en het weer

(Verslag lezing 22 november)

Hoewel het weer eigenlijk te slecht is om eruit te gaan, zijn toch een kleine dertig mensen gekomen om naar Piet Koning te luisteren. Zijn lezing gaat over historische weersverschijnselen. Geert Visser opent de lezing met het idee dat we allemaal met weer te maken hebben en er dus ook wat van af weten. Piet Koning vraagt zich vervolgens lachend af waarom hij dan is gekomen. In het begin vertelt hij wat over zichzelf. Op zijn tiende ontstond zijn liefde voor sterrenkunde; het weer is hieraan verwant. Wellicht denkt u nu die sterrenkundigen zullen wel veel nachten bezig zijn met het observeren van de hemellichamen. Dat valt dan wel mee: gemiddeld zijn er slechts achttien heldere nachten per jaar. Slecht weer lijkt soms maanden te duren maar gemiddeld regent het hoogstens twintig dagen per jaar de hele dag. Een kleine kanttekening: wanneer we het over het weer hebben, verschilt dat van dag tot dag; hebben we het over klimaat dan hebben we het over gemiddelden van dertig jaar.

### IJsavonturen

Koning vertelt over verschillende ijs tijden en laat dia's zien van koude gebieden waar de bodem bevroren is. Zo moet het eruit hebben uitgezien aan het einde van de ijs tijd. Voorzichtig beginnen kleine plantjes te groeien zoals spagnum (veenmos). Plaatsnamen zoals Veenendaal en Vriezenveen verwijzen ernaar. Verdere begroeiing volgt. Koning toont ook prenten waar mensen genieten van een strenge winter, ijspret of kruiend ijs. We hebben het over de lichte of kleine ijs tijd. Het meest indrukwekkend is een verhaal dat zich zo'n honderd jaar geleden op de Zuiderzee heeft afgespeeld. Het is een strenge winter en de Zuiderzee is dichtgevroren wanneer een vader met zijn zoons het ijs op gaat. Ze hakken gaten om vis te vangen. Wanneer ze huiswaarts willen

gaan, merken ze dat ze op een ijsschots zijn komen te zitten en de afstand is te groot om aan land te gaan. Hun roepen wordt door niemand gehoord en zo drijven ze al zigzaggend over de Zuiderzee. Het duurt zo'n twee weken voordat ze gered worden. Een van de zoons is overleden. De ander en de vader zijn sterk vermagerd; ze hadden alleen de vis en warmte van hun eigen kleding om zich in leven te houden.

### Stormen

Piet Koning laat ook dia's zien van een windhoos, een orkaan, een rolwolk en springvloed. Persoonlijk vond ik de mooiste dia, een heuse blikseminslag in een oude boom. Je moet maar klaarstaan met je fototoestel en op het juiste moment klikken.

Springvloed ontstaat bij volle of nieuwe maan. Bij ons gaat het gelukkig niet zo hard te keer als in andere gebieden, omdat door het warmere water daar het motortje in de orkaan op gewarmd wordt en de zeeën ook dieper zijn dan de Noordzee. Wanneer zo'n orkaan boven land komt wordt hij weer minder krachtig. Als het buiten ineens heel hard begint te waaien en te lichten kan er een rolwolk komen. Je moet dan zorgen dat je binnen bent, want het kan tot een windhoos aanwakkeren. Ook kun je beter niet de weg opgaan; vliegtuigen moeten zelfs aan de grond blijven.

### Amersfoort aan Zee

Na de pauze laat hij verschillende dia's zien en noemt terloops nog even de Elisabethvloed waardoor de Biesbosch is ontstaan. Ook zien we wat er van ons land overblijft als het water vijf meter stijgt door de opwarming van het zeewater: "Amersfoort aan Zee". Als het water vijfentwintig meter zou stijgen is Nederland zelfs bijna helemaal verdwenen. Daar moeten we voorlopig maar even niet aan denken. Rond tien uur is het afgelopen, Geert Visser bedankt Piet Koning voor zijn interessante verhaal en langzaam gaat ieder weer terug het "slechte weer" in.

Ria Schouten

\*





## Spraakwaterval of watervriend

Verslag lezing 29 januari 2007.

In een vol Villa Ganita vertelt Ferdinand van Hemmen over de geschiedenis van het **Pannerdensch Kanaal**. Eerst vooral waterstaatkundig, later ook over de ontwikkeling met name op defensiegebied. Het Pannerdensch Kanaal was belangrijk als levensader voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie en daarmee ook voor het besef dat het water bedreigend kan zijn. Nu ons klimaat en de hoogte van het water verandert, wordt dit besef weer actueel.

### Verzanding

Voordat het Pannerdensch Kanaal er was, waren de problemen groot. In 1420 werd een aantal dorpen weggevaagd door de Elisabethvloed; de Biesbosch ontstond. Hierdoor werd de Waal korter en wilder en in de 15<sup>e</sup> eeuw klaagde men dan ook over het verzanden van de Neder-Rijn. Door de IJssel stroomde steeds minder water. Daardoor waren beide rivieren niet meer geschikt als verdedigingslinie. De splitsing van Rijn en Waal lag toen bij het Tolhuis bij Lobith (van Hemmen vertelt de legende van de gestolen Maria die waarschuwde voor het hoge water, tussen zijn verhalen door heeft hij mooie plaatjes en oude en nieuwe kaarten van de rivierlopen). Doordat de rivierbedding verzandde, ontstond er sneller hoog water en in 1540 brak hierdoor de dijk bij de Schenkenschans (Vossengat); er kwam een nieuwe Waalmonding bij. De inmiddels vrijwel drooggevalle bedding van de Rijn maakte dat in 1672 het leger van Lodewijk XIV bij Lobith ongestoord op kon rukken naar Holland en Amsterdam. De oplossing voor dit probleem liet jaren op zich wachten. In 1701 werd een wal met een gracht ervoor aangelegd tussen de Waal bij Pannerden en de Rijn bij Peppelgraaf. Uiteindelijk besloten de provincies het Pannerdensch Kanaal te graven. Nijmegen probeerde dit tegen te houden omdat het voor hen minder scheepvaart en dus minder inkomsten betekende.

### Pannerdensch Kanaal

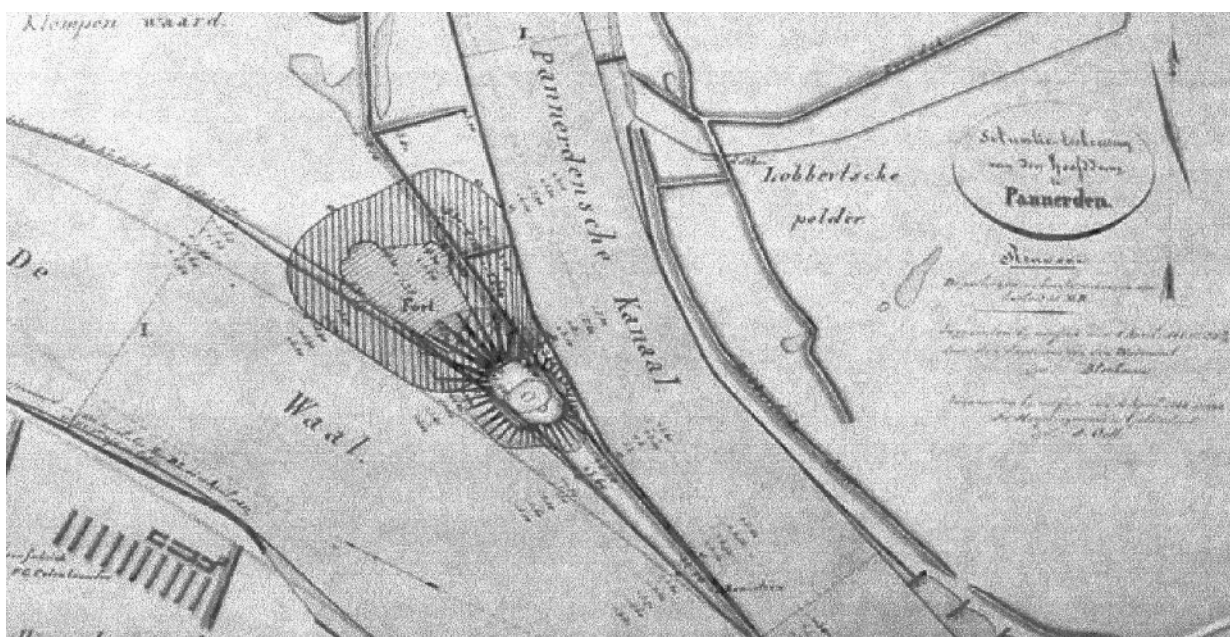
In 1707 lag er een klein kanaal dat spoedig groter zou worden. Al gauw stroomde er veel meer water doorheen en omstreeks 1740 werd het een teugelloze draaikolk. Het nam het eerder afgezette zand weer met zich

mee en dropte het bij Rijn en IJssel. Dijkdoorbraken waren er in Spijk, Elden, Culemborg tot aan Kinderdijk. Het kanaal vormde bijna de ondergang van Holland en Utrecht. In 1744 staat ook de Duffelt blank. Men is wanhopig en overleg met onze oosterburen is dringend nodig. In Spijk komt een inlaat in 1745 en ook een overlaat om de dijk te ontzien. Vanaf 1750 bedreigt het water Herwen en in 1764 wordt door een sterk meanderende Waal het hele dorp weggevaagd. Dit is nog steeds te zien bij de Byland. De hoofdkraan moest op slot kunnen. Men probeerde van alles om het op te lossen, zoals zijdelingse ontlastingen. Pas vanaf de industriële revolutie kon, door stoomkracht en baggerschepen, de splitsing zo gemaakt worden dat genoeg water door de Waal en het Pannerdensch kanaal stroomde. Het Pannerdensch Kanaal is nog steeds de hoofdkraan van de waterhuishouding in Midden Nederland en de splitsing de sleutel tot nationale veiligheid.

### Fort Pannerden

In 1867 zijn eindelijk de tekeningen voor de bouw van een nieuw fort, ter verdediging van het kanaal en de watervoorziening van de Nieuwe Hollandse Waterlinie goedgekeurd. De aannemer (Straalman) had al gauw spijt: hij begon te bouwen maar de talloze wijzigingen en bijzondere eisen kostten hem handen vol geld. Straalman moest alles bijzetten om schadeloos gesteld te worden en dat schijnt de geschiedenis van het Fort Pannerden te zijn. Ferdinand van Hemmen was een echte spraakwaterval en de zaal reageerde regelmatig met instemming. Na afloop bedankte de voorzitter hem dus met een fles spraakwater. Het was een interessante en gezellige avond, al was het voor de laatsten door de drukte even wachten op de koffie **Ria Schouten**

\*



## Vind uw voorouders! Een Stamboom

Een stamboom, weten waar je van afstamt, leuk om te weten en heel interessant om dit uit te zoeken. Waar kom je vandaan, uit welke omgeving, gebied, waar zijn je voorouders geboren? Om dit te weten te komen moet je er onderzoek naar doen; dit kan via internet of zoeken in archieven. Wij als Historische Kring Gendt hebben een bestand van ongeveer 41.000 namen in onze computer met gegevens als geboortedatum, huwelijken en overlijden van personen die in Gendt wonen of gewoond hebben. Ook verdere gegevens zoals geboorteadres en woonadressen, beroep etc. De gegevens die nu in het bestand zitten, zijn uiteraard nog niet compleet. Wij zijn nog steeds gegevens aan het inbrengen.

### Verre verwanten

Verre verwanten, een Teleac programma waarin een bekende Nederlander kennismakert met zijn voorouders en een onbekende Nederlander te horen krijgt van welke historische beroemdheid hij/zij afstamt. Dit programma wordt gepresenteerd door Jan Douwe Kroeske en uitgezonden op Ned. 2 op zondagavond. De Histori-

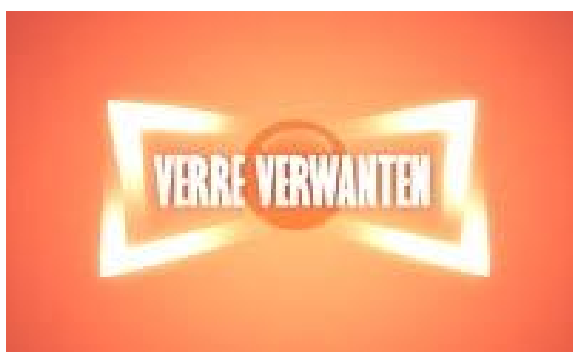


Jan Douwe Kroeske

gegevens.

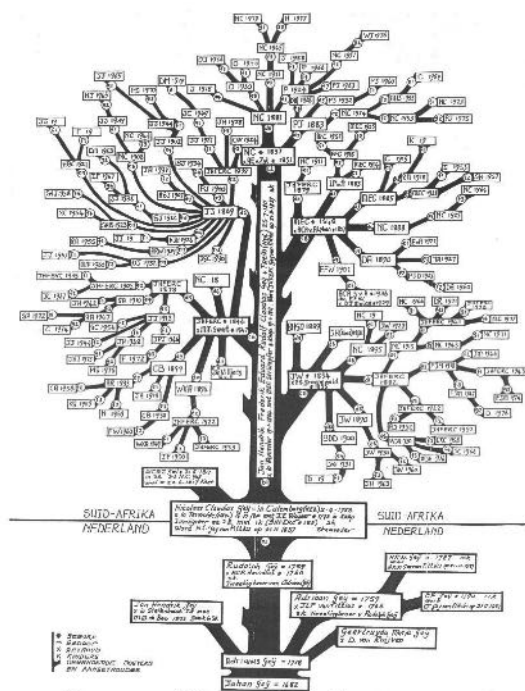
Kom ook gerust eens binnen in onze Villa Ganita aan de Nijmeegsestraat 19 te Gendt.

Mia Gerrits-Bouwman



sche Kring kreeg in oktober '06 een telefoontje van het programma Verre Verwanten of ze langs konden komen om informatie over Gendt en een familie uit Gendt (over welke familie het gaat mogen wij uiteraard niet verklappen). Ze wilden weten waar de familie gewoond heeft en wat er in die periode allemaal in Gendt gebeurde. De familie woonde enkele generaties in Gendt en nu nog; dus willen wij u erop attenderen dat in één van de 9 uitzendingen die vanaf mei worden uitgezonden (6 uitzendingen vanaf mei en 3 uitzendingen vanaf september) een bekende Gendtse familie in het programma voorkomt.

Na het zien van dit programma vindt u het misschien ook interessant om uw eigen achtergrond te onderzoeken. Wij kunnen u misschien dan wel helpen om een start te maken met onze



\*

## De een zijn dood...

Pompeii is een fascinerende stad uit de oudheid. De meeste mensen hebben er wel eens van gehoord. De Romeinse stad die door een uitbarsting van de Vesuvius in 79 n. Chr. door as bedolven werd en waar later, na de ontdekking, heel veel kunstschaten opgegraven zijn. Herculaneum (met de klemtoon op là) is heel wat minder bekend, hoewel het toch een paar decennia eerder ontdekt werd. Het is lang een soort klein stiefzusje gebleven. Door de grote overzichtstentoonstelling die kort geleden in het Valkhofmuseum in Nijmegen gehouden is, zal hier waarschijnlijk wel een eind aan zijn gekomen.

De reden waarom Herculaneum lange tijd in de vergetelheid raakte, is de moeilijkheidsgraad van de uitgraving. Herculaneum is bij dezelfde Vesuviusuitbarsting niet door aswolken maar door lavastromen bedekt, die op de uitbarsting van de vulkaan volgden. Herculaneum dat niet ver van Pompeii lag, lag juist in de baan van de lavastroom. Daardoor werd het aan zee gelegen stadje van zo'n 4000 mensen in een soms wel 25 m dikke laag beton gegoten, die het als een soort tijds capsule verzegelde. Een stuk moeilijker om uit te blikken dan de aslagen van Pompeii. Door middel van uitgebreide opgravingen werd van Pompeii, dat pas een tiental jaren later ontdekt werd, zeker in de 18<sup>e</sup> en 19<sup>e</sup> eeuw veel meer werk gemaakt en dit werd dus veel bekender.

Herculaneum was al in 1710 ontdekt, toen een boer een waterput groef en per toeval op twee beelden stootte. Toen deze ontdekking bekend werd, maakte men een diepe schacht die tot de bodem van de vroegere stad reikte. Vanuit deze schacht groef men geleidelijk vertakkingen; in een soort mijnbouw met tunnels en gangen. Dit was slavenarbeid; zwaar, gevaarlijk en ongezond werk, dat meestal door krijgsgevangenen Algerijnen gedaan werd. Pas na de 1<sup>e</sup> Wereldoorlog toen meer geld ervoor beschikbaar kwam en de opgravingstechniek met o.a. drilboren verbeterde, is ook Herculaneum meer in beeld gekomen. Het is in feite nog interessanter dan het grotere Pompeii, omdat hier in en door de lava ook organisch materiaal bewaard is gebleven. Het dagelijks leven van die tijd is daarbij geconserveerd, weliswaar verkoold, maar nog herkenbaar, zoals levensmiddelen, textiel, hout en mensen. Uit de aslagen van Pompeii zijn bijvoorbeeld geen skeletten geborgen. Alles was daar vergaan, hoewel men door een ingenieuze methode wel afgietsels van doden kon maken. Men ontdekte dat door

bepaalde holten met gips te vullen, toch de afdruk van een lijk ontstond. In het begin vond men in Herculaneum ook nauwelijks slachtoffers van de ramp. Men ging ervan uit, dat de meeste van de 4000 inwoners tijdig een veilig heenkomen hadden kunnen zoeken.

Maar rond 1980 is een aantal botenhuizen op het strand uitgegraven, die nu eens geen wand-schilderingen, meubels en andere kunstschaten bevatten, maar wel circa 300 verkoolde lijken met hun persoonlijke schatten als sierraden en munten. De menselijke resten varieerden van baby's tot bejaarden van zo'n 60 jaar oud. Deze mensen waren als laatste evacués in de botenhuizen samengedromd om te wachten op boten die hen naar veiliger oorden zouden vervoeren, maar die boten kwamen voor hen te laat. De menigte was voordat de lavastroom hen bedekte al gestikt door de hete, giftige gassen, zo is uit onderzoek gebleken.

De skeletten boden een bijzondere kans om te kijken aan wat voor ziekten de mensen aan die tijd leden. Niet verwonderlijk was dat de ouderen leden aan artrose, pijnlijke gewrichten en tandbederf. Voorts longaandoeningen door de rook van vuren en olielampen en hoofdluis. Overbelasting als gevolg van zwaar werk was





bij een groot aantal oudere mannen zichtbaar, maar zelfs ook bij kinderen, wat duidt op kinderarbeid. Sommige mensen leden aan tuberculose en de infectieziekte brucellose, die veroorzaakt wordt door het drinken van rauwe melk. Zij moeten zich daardoor koortsig en slap hebben gevoeld.

Het is frappant dat geen van de daar aangetroffen personen veel ouder dan 60 was. Het moet overigens ook geen pretje zijn geweest, als je zag waar jongeren al aan leden. Maar al zou je denken dat in die tijd niemand echt oud werd, toch moet ook toen een enkeling wel hoogbejaard zijn geworden. Maar dan ongetwijfeld iemand van stand, omringd door luxe, zorg en goede voeding. Zo'n persoon heeft ongetwijfeld een boot gehad of genoeg geld om er een te charteren en een tijdig heenkomen te zoeken. Dit was blijkbaar om allerlei redenen niet direct mogelijk voor de arme stakkers in de botenhuisen, waardoor ze tevergeefs op de terugkeer van de andere boten moesten wachten. Toch waren ze niet onbemiddeld. Dat bleek door hun op hun lichamen gevonden bezittingen, die ze in allerijl op het laatst meegegrist hebben, zoals sieraden en munten.

De tentoonstelling benadrukte door afgietsels van de skeletten – men vond het namelijk niet kies om de echte skeletten tentoon te stellen – bij de bezoekers van de tentoonstelling nog eens extra de rampzalige gebeurtenis. De doden lagen soms in innige omarming bij elkaar, steun en troost zoekend.

Het museum heeft alles uit de kast gehaald, om de verschrikkingen van de vulkaanuitbarsting

duidelijk te maken. Van filmbeelden van de BBC van een eruptie, tot een computeranimatie die liet zien hoe de lavastromen de straten van de stad vulden. Maar naast die afschuwelijke beelden, zag men ook de meest fraaie wand-schilderingen en prachtige beelden, die openbare gebouwen maar ook tuinen en kamers van rijke villabewoners hebben versierd. Bijzondere kunstschaten waarin goden vaak een pikante rol vervulden, zoals Hercules die dronken aan het plassen is en een fenomenaal gedetailleerd beeld van de god Pan die gemeenschap met een geit heeft.

De seksuele moraal moet in die tijd heel ruim zijn geweest, want dit zelfde beeld is pas de laatste jaren weer in het museum vrij toegankelijk, nadat het in de 19<sup>e</sup> eeuw in een afgesloten, zelfs dichtgemetselde ruimte was beland. De catalogus beaamt ook nog eens, dat de Romeinse heer des huizes seksueel helemaal vrij was. Hij kon zich laten gaan met andere vrouwen, maar ook met jongens en vooral zijn huispersoneel van slaven was niet veilig voor hem. Maar zijn vrouw moest wel rekening houden met de heersende etiquette; zij mocht geen affaires hebben met mannelijke leden van dezelfde stand. Zij moest zich gedragen. Hoewel, als je de Romeinse schrijver Tacitus moet geloven, dan hield de vrouwelijke elite zich volgens mij daar niet erg aan.

Het **aardige** van Pompeii en Herculaneum is dat het een kijkje geeft in het dagelijks leven van tweeduizend jaar geleden. En dan blijkt dat er eigenlijk niets nieuws onder de zon is. In Pompeii en in mindere mate in Herculaneum is



ook graffiti aangetroffen: in de vorm van namen, slogans, reclame en verkiezingsleuzen, net als nu. Ze hadden al een vorm van waterleiding, riolering en verwarming. En een verkoold brood op de tentoonstelling was, toch wel ontroerend, voorzien van de stempel van de maker: de slaaf Celer, in dienst bij Quintus Granius Verus. Dat zo'n vergankelijk brood zijn maker overleefd heeft.... Heeft slaaf Celer, zoals Louis Swinkels van het voormalige Museum Kam gelooft, dit gemaakt als een soort reclameuiting, net zoals we nu onder een gebakje een papertje met de naam van bakkerij Van Beek zien; uit trots op zijn werk? Volgens Swinkels hadden veel slaven in dienst van hun heer een eigen winkeltje waarin zij hun producten verkochten. Zou dit niet het geval zijn, dan was het stempel immers niet nodig. Dan wist zijn baas wel wie van de slaven het brood gemaakt had. Of heeft hij, waartoe ik neig, dit gedaan opdat dit brood tot hem te herleiden was als er iets mis mee was? In die tijd werd zeker minder hygiënisch met producten omgesprongen; werd graan wel zo goed bewaard dat het niet beschimmelde; werd het meel wel goed gezeefd, dat er geen steentjes etc. in zaten? Uit verhalen is bekend, dat soms voedsel met opzet vergiftigd werd om iemand te doden. Als je ziek werd na het eten van dat brood, wist je ten minste wie dat op zijn geweten had. Het blijven raadsels.

Sommige raadsels worden langzaam ontsluit, zoals een complete, maar verkoolde bibliotheek die ontdekt werd in een huis dat de toepasselijke naam Huis van de Papyri kreeg. Via een inge-

wikkelde methode zijn al stukken van de meer dan 1000 boekrollen leesbaar geworden, maar de ontcijferde teksten zijn helaas niet van verloren meesterwerken, waar men zo op hoopte, maar zijn vooral verhandelingen in het Grieks van de filosoof Philodemus van Gadara, die in de eerste eeuw voor Christus leefde. Waarschijnlijk een vroegere huisleraar, waarvan de bibliotheek in de familie is gebleven. Daar zaten we nou net niet op te wachten. Maar er moet nog veel ontcijferd worden en nog veel meer opgegraven. Er staan ons uit die grote ramp nog grotere ontdekkingen te wachten. Museum het Valkhof heeft weer een uiterst succesvolle tentoonstelling in huis gehaald. De een zijn dood, is de ander zijn brood, zoals het oude spreekwoord luidt.

**Yvonne de Boer**



\*



## Bejaard maar nog niet oud

Vanaf september, eigenlijk eind van de vakantie, zijn wij aan onze tour begonnen. Geen Grand Tour, maar een kleine toer door Lingewaard. We trokken met onze tentoonstelling, "Festival Gelderland 1900-2000" geheten, langs de verzorgingscentra van Lingewaard.

Aanvankelijk was er weinig animo voor; ook van onze kant. Het was ook niet ons idee, maar van het Gelders Archief en de provincie. Die wilden groots uitpakken met een boek over de Gelderse geschiedenis in de vorige eeuw. Zij zorgden dan bij de presentatie van het boek voor een grote tentoonstelling in een museum. Maar dan kwam het addertje onder het gras. De manifestatie moest een breed karakter krijgen.

Eigenlijk moesten wij dan een artikel voor dat boek leveren en bovendien moesten plaatselijke verenigingen nog van alles organiseren.

Zo kun je van een grote instelling nog wat opsteken: voor delegeren moet je bij professionals zijn. Wij van de historische kring Gendt werden expliciet gevraagd om oude foto's uit onze gemeente te verzamelen om die op zuilen tentoon te stellen in alle bejaardenhuizen in onze gemeente. Die twee zuilen waarop die foto's van vroeger moesten komen, zouden zij dan wel aanleveren. **Na afloop mochten wij die dan houden.**

De bibliotheken in onze gemeente deden ook al mee en die vroegen ons ook om oude foto's, boeken en voorwerpen. Een hele klus. We had-



den het al druk, dus dat artikel ging ons te ver. Samen met de bibliotheek wilden we wel wat doen; dat is geen eenrichtingverkeer.

Wat ons toch voor die rondreizende tentoonstelling over de streep trok, was de doelgroep: de bejaarden. Als we daar nou iets leuks voor konden doen, moesten we het niet laten. Vooral omdat de zusterkringen op ons verzoek allemaal bereid waren voor die tentoonstelling een aantal foto's van vroeger uit hun plaats tijdelijk aan ons af te staan.

We schreven ieder verzorgingscentrum c.q. verpleeghuis in Lingewaard aan: wie wil er een tentoonstelling? Het bleef rustig. De zuilen arriveerden: 8 bedrukte, platte platen van bordkarton. Daar zouden we ons niet aan vertellen. Maar gammel... Met plakband moest je van 4 panelen een zuil maken. En dan nog eens een zuil.

Maar goed, er had zich intussen toch maar één gegadigde voor de tentoonstelling gemeld: het verzorgingshuis van Gendt. Dat zouden de zuilen nog wel overleven. We versierden ze met de foto's van vroeger uit Bemmelen, Doornenburg, Gendt en Huissen.

We kregen er gaandeweg lol in en beplakten het onderste deel met advertenties van Buisman, Swift schoenen, Van Driels warenhuis, Sunlight zeep en noem maar op. We hadden zelfs in onze collectie nog enkele stukken Sunlight zeep en met veel plakband plakten we naast de adver-

tentie een echt stuk zeep. Zou dat het vervoer wel overleven? Voor de zekerheid en stevigheid maakten we de panelen nog met pinnetjes aan elkaar vast; we hadden namelijk visioenen van oprukkende rollators en op drift geraakte rolstoelen.

Daarna vervoerden we de panelen op een plateau met wieltjes voorzichtig al lopend de paar honderd meter van Villa Ganita naar het Gendtse bejaardenhuis. De tentoonstelling was bij aankomst daar meteen al een succes. Net was een zuil bij de ingang van de zaal neergezet of de oudjes verzamelden zich er al bij en barricadeerden zo die ingang. De Lingewaardse fotocombinatie bleek een goede zet: een mevrouw uit Gendt herkende meteen haar man op de foto van het Huissense koor. Die hadden al vroeg de herindeling toegepast. Er was wel een punt van kritiek. Enkele foto's waren namelijk van het begin van de vorige eeuw. "Zo oud, dat we dat nog herkennen, zijn we nou ook weer niet". Maar de reacties waren verder hartverwarmend. Nauwelijks stond de tentoonstelling in Gendt of de dagopvang Ouderen Doornenburg meldde zich ervoor aan.

Maar dat ging niet zonder meer. Probleem 1: de vier panelen die tot zuil geplakt waren konden niet los zonder de boel te beschadigen. Hoe over zo'n afstand te vervoeren? Probleem 2: de zeep was wel vervoers-, maar niet bejaardenbestendig gebleken. Was al er van af gepikt "natuurlijk door een kindje" en lag in stukken in



Een van de foto's: Het deel van de verlengde Dorpsstraat



de zuil. Niemand die iets gezien had. Wat is er met de bejaarden uit mijn jeugd gebeurd, waarbij je niks uit kon vreten zonder dat dit meteen in alle geuren en kleuren aan je ouders gerapporteerd werd?

Niet getreurd, nieuw, oud stuk Sunlight zeep erop geplakt en Geert Spoeltman bereid gevonden in zijn paardentrailer de tentoonstelling te vervoeren naar Doornenburg. Het was potdorie ook steeds regenweer als Geert, Henk Klaassen en ik die onhandige dingen moesten vervoeren. Die trailer had wel groot succes bij alle bejaarden. Ze wilden allemaal “op ’t pjëerd”. Groot-spraak. We zetten de tentoonstelling achter in het ontmoetingscentrum Doornenburg, bij de dagopvang en ontdekten de andere dag dat ie pootjes gekregen had.

Stond prominent in de ingang. Toch leuk, dat iedereen ervan wilde genieten. Maar niet voor lang, want Liduina in Bemmél meldde zich. Daar moest ie in de grote zaal komen. Na 2 weken haalden we hem weer op, want Sancta Maria in Huissen stond te trappelen. Wat bleek bij ophalen in Bemmél: er was geen parkeerplaats te vinden, ook de Sunlight zeep was wederom niet meer te vinden en enige aandacht voor ons was er ook al niet te vinden.

De hele tentoonstelling bleek trouwens niet te vinden te zijn geweest, want iemand die er speciaal voor gekomen was, had die ook bij navraag nog niet kunnen ontdekken. Dat is stimulerend... Het enige komische was, dat bij vertrek van de paardentrailer van de ingang er ook een klein autootje weg wilde, dat aan Geert Spoeltman vroeg zijn trailer even achteruit te zetten. Geert antwoordde, dat het handiger was als dat autootje even een stukje inparkeerde, waarop de mevrouw zei: “Jij denkt, dat ik heel wat met dat ding kan”.

De opvang in Huissen was gelukkig anders. Koffie en stukje banketstaaf ter ere van Sinter-

klaas. Ook hier waren de reacties hartverwarmend, al terwijl we de resten plakband wegpulkten van de plaats van het verdwenen stuk zeep en ook daarna.

Toen we de zuilen een paar weken later ophaalden, gebeurde er nog iets waardoor we totaal verbluft waren. Nauwelijks hadden we de ene zuil in de trailer en kwamen we met de andere aan of de eerste zuil bleek verdwenen.

Het stuk zeep achterna? We speurden rond, want ver kon die zuil nog niet zijn. Nergens te zien. Totdat Henk Klaassen op het lumineuze idee kwam eens onder de lap stof te kijken die in de trailer lag. Daar lag de zuil, zo plat als een dubbeltje. Neergezegen onder het gewicht van het doek, dat hem moest beschermen. Gelukkig dat het meteen het eind van de toer was, want veel kon die zuil dus niet meer hebben. Al bij al hebben we een goed gevoel aan de tentoonstelling overgehouden. Minpuntje was die zeep. Zeggen ze wat van vandalisme onder jongeren. Dan die bejaarden van tegenwoordig. Weet je wat daarmee mis is: die blijven jong!

Yvonne de Boer



\*

## Ien 't Gendts: De onderboks

Wit ge 't nog? Hardop en rustig lèze, dan kunne ok de niet-Gendtenaren 't wel zo'n bitje bi'jbeene, doch ik zo.

SCHOOLJAAR 1941/1942

| Gedrag | Vlijt | Gods-<br>dienst |               | Lezen | Schrijven | Rekenen | Taal               |                  | Geschiedenis | Aardrijkskunde | Natuurkunde | Zang | Teekenen |
|--------|-------|-----------------|---------------|-------|-----------|---------|--------------------|------------------|--------------|----------------|-------------|------|----------|
|        |       | Katechismus     | Andere vakken |       |           |         | Opstel, brief enz. | Zuiver schrijven |              |                |             |      |          |
|        |       |                 |               |       |           |         |                    |                  |              |                |             |      |          |

De Onderwijzer(es),

*[Handwritten signature]*

Ien 1941 was ik 9 jaor oud. Da klop, rèke mar uut, want now zie'k 75.

Ik zat ien de darde klas van de jongesschòl ien Gendt, ien de klas van meester Kruiper. Die meester liep mank umdat tie wat aon zien been makierde. Ge wit da messchien nog wel, a'j teminste al 'n heel eind ien de plus van ow lèèftied zit.

Kiek hierboven en onderop mar us, as bewies um te zien da'k geliek hè. Die meester is lötter naar de Mulo ien Bommel vertrokke. (Ok as meester dan.)

Bi'j mien wete zien der ien da jaor, wa mien betref twee dinge gebeurd die erges ien mien geheuge zien blieve hange.

**'t Èrste was nie zo opzienbarend**, mar 't had toch zo'n iempec, da'k 't nog terug kan haole. De jonges ware volges de meester te slordig bi'j 't schrieve en hi'j zei: "De eerste die nu nog een inktvlek in zijn taalschrift maakt, moet 's avonds een week lang schoolblijve".

De inkt zat ien die tied ien 'n glaoze pötje worvur 'n ge-tje aon de bovekant van de bank ien 't hout was geboord. En dor wèr bovenop zat 'n schuufdèkseltje van 'n soort lood of iets wat t'r op leek.

We schreve mèt 'n zogenaamde kroontjespen. Dus, ien de inktpot stippe, en dan vorzichtig nor 't papier gaon. 'n Bitje oefening was t'r toch nog wel vur nodig, al zèg ik 't eiges.

Prompt miek ik 'n inktklodder en kreeg dorrumbeteen de aongekondigde straf opgeleid.

Leiden ien las! Ik von 't verschrikkelijk en kwam hulend 's aoves thuus.

Dor wier namelijk ien de ward bi'j de Waol gehooit en dor wou ik zo graag bi'j zien. En da zou ik now vur 'n part motte misse.

Thé Niesse, 'n buurjongen en klasgenoot, die heel wa stranter (vrijmoediger) was dan ik, gieng den andere dag op verzoek van van mien moeder mèt de meester praote en kreeg vergifenis vur mien. Vaneiges was ik hartstikke bli'j. Of ik mien eige nuttig hè kunne make mè hooie zal wel nie zo bar veul zien gewès, nim ik aon.

**De twidde gebeurtenis** was van 'n heel andere orde. Da lag ien 't godsdienstige vlak.

Toendertied giengde de kiendere van de vròllie-

en jongesschòl op de èrste vri'jdag van de maond ien de ochtendmis, te communie.

Zogenuumd èrste vri'jdag houwe.

Ge kreeg van thuus 'n buul mè wa botteramme mee en 'n fleske mè drinke, want bi'j comunnie doen mos ge nuchter zien

Op één van die vri'jdagen had ik buukpien, die onder de mis egel mar erger wier.

Bi'j 't uutdeile van de communie gebeurde 't. Ik ha 'n korte boks mè klompe en kniekouse aon.

De kiendere giengde bank vur bank nor veure, knielden vör de communiebank en deeje de handen onder 't witte kleed, da over die communiebank hieng.

Aon de andere kant van de bank liep dan 'n



priester hèn en weer mèt 'n kelk mè heilge hosties en gaf ieder umsebjurt 't ons heer toege-reikt op de uutgestaoke tonge.

Op da kritieke moment gebeurde 't. Ik kreeg een krampscheut en moes een zwaore natte scheet laote en vuulde meteen natte smurrie onder uut de bokspiep van mien korte boks lope.

De jong die net achter mien wèglie-p of aonkwam schrok van geluid en stank en gaf mien van de werumstuit 'n opdonder Ik boekste schielijk omhoogkommend tegen de de priester zien kelk aon en die liet 'm uut zien hand gli-jje. Wel vieftig of honderd van die ronde heilige hosties vielen en rolden alle kanten op.

'n Trammeland, oeh kjèl! 'n Gewèldigde consternatie: Krijsende vrollie en herrie makende jonges. Zie 't vur ow?

Juffers en meesters kwame nor veure.

De twee priesters verzamelden de hosties, want andere minse mochte dor zomar nie aon komme en ik wier mèt 'n misdienaar nor de sacrestie gestuurd.

Ik gleuf, mar dat wee'k now nie mèr zo heel goed, dat da Thee Meurs was. En die wees mien 'n kas wor 'n por ouwe todde lage en dor konk dan de smèrrigheid 'n bitje mee afvège..ف

't Stonk toch nogal, mar wa ku'j doewn as ter ging waoter bi'j de hand is. En ik kon moeilijk een bitje waoter uut een wijwaotersvat opzuke.

De vieze todde hèk ien 'n hoek neergeleid en de smèrrige onderboks ien 'n missieble-dje of okki of zowat. Dur hieng 'n jas van 'n misdienaar aon de kapstok en dor hè'k ien 'n binnentes van die jas de zo goed as meuglijk iengepakte onderboks gedauwd.

Toe ik zo'n bitje klaor was, dors ik nie mèr de kerk ien te gaon en bleef ien de sacrestie wachte tot 't ien de kjèrk begon te rommele.

Zo gauw ik mar kon, zie ik vetrokke en toe mèt gang ien de vierslag op huus aon.

Buurjonge Thee Niesse broch 'smiddags den buul mèt botramme en melk mee die was achter gebleve. Hi'j zei dat de meester wel snapte dat ik ziekerig was geworre en nor huus was gegaon..

Van mien moewder mos ik op maandag den onderboks trug vraoge die ik ien de jassetes ha gedaon van de misdienaar Thee Meurs.

En witje wat die as antwoord op mien vraog zei? "Wat jas? Ik ha vri'jdag helemol gin jas bi'j mien!"

Wèg onderboks!!!

Èkkes sloeke.

'n Wèèk of zo lötter kwam d'r 'n jong uut de zeuvende klas, (da was toe de hochste klas) mèt, ja heur, de betreffende jas, dur de klassen, dus ok bi'j ons ien de klas, um te vraoge, van wie die jas was.

Jan Jooste, de kuster was t'r mee op schòl gekomme umdat tie al zowat 'n jaor ien de sacrestie aon de kapstok had gehange, en dat ie ok al was gaon stinke. Ik bedoel: de jas en niet Jan Jooste.

Ik dors nie te vurtèlle, hoe de vurk volges mien aon de steel zat en gaf dus gin sjoeche.

Gin mins hèt 't ooit gewete. En now weete gillie 't allemòl!

Harrie Scholten

En mien zuster Truus zurgde vur de plaatjes.



**2008, Historische Kring Gendte 25 jaar:**

Een heel klein stukke Gendts Woordenboek.

Hieronder

drie van de ruim duuzend Gendtsse worde ien 'n boek, wo'j volgend jaor zommer de kans krieg um aon te komme vur 'n heel schappelijke prijs.

**Eelend:** ellende

Zie die schuur us. Die vil èrdsdaags nog um van eelend., wa'k ow brom!

**Falderabbes** deugniet.

Now hèt die falderabbes alwèr de deur van 't kiepehok wied los gezèt!

**Galge** bretels

A'j gin galge aon hè, hè'j kans dat ow de boks af zak..

\*



## Krantenkoppen

(Kom eens langs om de rest te lezen)

In ons archief hebben wij een grote hoeveelheid krantenknipsels welke op Gendt betrekking hebben. De oudste knipsels dateren uit 1939. Meester M. Dinnissen was in die tijd voor Gendt correspondent van de **Gelderlander**.

Het eerste knipsel is van juni van dat jaar met een programma voor het tweede van de jaarlijkse kersenfeesten die een jaar eerder, in 1938 voor het eerst werden gehouden.

Hierna hebben we een overzicht van de ingeplakte knipsels gemaakt van het jaar **1957**, dus nu 50 jaren geleden.

In dit overzicht zijn de krantenkoppen **drukgedrukt** en de *inhoud of toelichting hiervan cursief*.

### Zuster Rasing is na 9 jaar missiearbeid op Java, te Gendt op vakantie

*Het werk is niet gemakkelijk, doch de resultaten stemmen tot tevredenheid.*

*Er werken naast pater Pauwels in de missie: Berna Cornelissen, An Jansen, Lena Saleminck, Toos Burgers, en Coba Rasing*

### Raad van Gendt akkoord met bejaardentehuis Elst

*Betreft het borg zijn voor 1.4% van een aan te gane lening.*

*Bouwvolume 1957 in hoofdzaak voor bouw woningwetwoningen bestemd.*

### Terugblik op 1956.

*Inwonertal van 4577 gestegen naar 4615.*

*Geboren 116*

*Vestiging 114*

*Overlijden 35*

*Naar elders 157*

*Huwelijken 56*

*Emigratie van 1946 tot en met 1956 betreffen 37 mannen en 26 vrouwen.*

*Woningbouw 1945 tot 1956, totaal 314 woningen*

### Nieuwbouw Bejaardentehuis Gendt in alle opzichten winst voor het dorp.

*Uitbreiding voor 52 personen*

### Werkbezoek van Commissaris van de Koningin aan de gemeente Gendt

*Gemeentehuis, school, parochiehuis, scheepswerf Vahali, harmonie Sint Caecilia en andere culturele zaken.*

### Verbandsvoorzitter K.A.B. sprak voor de afdeling Gendt.



### Vendelhulde, uitbeelding van een strijd tussen goed en kwaad.

### In Memoriam Jan Joosten

*Steenfabrieksarbeider - wegwerker - directeur kerkzangkoor - idem jongenskoor, koster -(31 jaar) - organist - directeur harmonie.*

### Jaaruitvoering van Gendtse harmonie.

*Gezellen van het spel vertolkten meesterlijk: "Kermisvolk op Kerstmis"*

### Originele contactavond gidsen en verkeners.

*De weg naar geestelijke en lichamelijke volwassenheid.*

*Gidsengebouw nadert voltooiing.*

### Kerstviering Gendtse K A B was vol sfeer

*"De gelaarsde kat" voor de jeugd*

*En Toneelgroep levensvreugd voor de ouderen:*

*"De beul, de ster en het kindeke" Harrie Scholten*

\*

## Monument ja of nee

Gendt is de enige plaats in Gelderland die nog geen gemeentelijke monumenten heeft. Er stonden ooit voor de herindeling zo'n 80 panden op de concept-monumentenlijst van Gendt, maar met de herindeling in het vooruitzicht werd de concretisering van die lijst maar steeds vooruit geschoven. Toen eenmaal de gemeente Lingewaard een beetje op gang kwam, werd er een monumentencommissie in het leven geroepen en die commissie moest als een van de meest urgente zaken de definitieve monumentenlijst van Gendt gaan vaststellen. Huissen en Bemmelen hadden er al jaren een. Bij een hernieuwde inventarisatie, vergezeld van een huisbezoek en beschrijving van buiten- en binnenkant bleek het hoognodig dat er eindelijk een definitief besluit over zou vallen. Er waren er in de tussentijd al heel wat gesloopt of dusdanig verbouwd, dat ze niet meer in aanmerking kwamen. Van de tachtig bleven er nog maar ongeveer dertig over. Doodzonde, want dit is nooit meer terug te draaien. Dit is een schoolvoorbeeld voor het belang van een aanwijzing tot monument. Zonder dat verdwijnen, zoals de praktijk in Gendt leert, al in een decennium de meest authentieke elementen van een dorp als eerste, gewoon omdat ze oud zijn en aan onderhoud toe.

Er was echter één voordeel. Omdat er zoveel jaren voorbij waren gegaan, waren er intussen ook woningen van net na de oorlog rijp geworden om als monument voor te dragen. En dan kan opeens de laatste, de eerste worden; dan is Gendt i.p.v. hekkensluiter, juist de voortrekker die als eerste van Lingewaard en misschien wel van heel Gelderland een aantal naoorlogse monumenten op de lijst heeft staan.

Bij een voorlichtingsavond die de gemeente enkele maanden geleden voor eventuele monumenteneigenaren hield, was er vooral wat betreft deze monumenten uit de zgn. 'wederopbouwperiode' sprake van behoorlijk wat tegengas. Het bleek moeilijk te bevatten voor een aantal potentiële monumenteigenaren dat hun huis op bijv. de Essenpasstraat of Schoolstraat, naoorlogse wederopbouw, opeens monumentaal zou zijn. Temeer omdat dezelfde woningen in Doornenburg en Bemmelen dat predikaat (nog) niet hebben. Algemeen werd gevreesd, dat je als monumenteigenaar geen baas over eigen huis meer bent. Dat iedere verandering aan het huis eerst bij de gemeente aangevraagd moet worden en dan nog onmogelijk is. Daarbij komen nog legeskosten en worden bovendien nog allerlei voorwaarden gesteld wat betreft aan- en verbouw en materiaalgebruik. Men was bang dat de compensatie van maximaal 45% subsidie van gemeente en provincie in de kosten van onderhoud daar niet tegenop woog. Verder onderhoudt een groot deel van de eigenaren zijn woning zelf en omdat dit over meerdere jaren uitgesmeerd wordt, dacht men nooit in aanmerking te komen voor subsidie, omdat het minimumbedrag aan onkosten nooit gehaald zou worden.

Met het oog op deze bezwaren, die verbazingwekkend nog nooit in Bemmelen of Huissen gehoord zijn, vindt de monumentencommissie en trouwens ook de gemeente, dat aan eigenaren van monumenten toch meer tegemoet gekomen moet worden. Het is im-

mers toch duidelijk een gemeentelijk belang dat meer oude panden bewaard blijven. Juist die gebouwen vormen de ziel van een stad of dorp. Daarom is het voorstel geopperd, dat er geen leges meer geheven wordt op een monumentenvergunning. Dat een particulier die zelf onderhoud verricht, nu een vijfjarig plan kan indienen, waarbij het minimumbedrag voor subsidie wel gehaald kan worden. Dat een vrij normale onderhoudsbeurt zoals schilderwerk, niet extra aangevraagd hoeft te worden, mits men zich aan de gebruikelijke kleuren als groen of wit houdt. Dat er vaker een gecombineerde zitting van monumenten/welstandscommissie plaatsvindt, zodat men niet te lang op de uitslag van een aanvraag moet wachten.

Dat men geen baas in eigen huis meer zou zijn, is overigens geen steekhoudend argument. Voor iedere ingrijpende verbouwing aan een huis moet toch al, wel of geen monument, bij de gemeente een bouwvergunning aangevraagd worden. Het enige verschil bij een monument is, dat extra eisen aan het uiterlijk van de verbouwing en aan materiaalgebruik gesteld kunnen worden. Daar staat dan wel subsidie tegenover en de mogelijkheid om uit een Gelders depot van oude bouwmaterialen te putten.

De komende tijd gaat spannend worden. Gaat de gemeente in de voorstellen van de monumentencommissie mee en zullen een aantal bezwaarmakers daardoor hun bezwaren intrekken? Zelf vind ik het bijzonder spijtig dat het allemaal zo lang moet duren. Mijn doelstelling, waaraan ik in 2001 zo hoopvol begon, was om binnen de kortste keren Gendt op de monumentenkaart te zetten. Vorig jaar kondigde ik al aan, dat ik mijn consequenties zou trekken als Gendt ook in 2006 nog geen definitieve gemeentelijke monumenten zou hebben. Met een paar was ik al tevreden geweest. Maar dit is helaas in 2006 weer niet gerealiseerd. Vooral omdat de monumentencommissie besloot, tegen mijn voorstel in, om Gendtse monumenten als geheel te behandelen en dacht dat dit in 2006 ook nog zou lukken. Zelf wilde ik voorlopig vast tot definitieve aanwijzing van die panden te komen, waarvan de eigenaren het met de monumentenstatus eens waren. Ik heb mijn plan getrokken en ben in de laatste zitting van 2006 uit de monumentencommissie gestapt, hoewel de eindstreep in zicht was, zoals de andere commissieleden zeiden. Ik help het hopen, maar ben in de loop der jaren sceptischer geworden. Rest ons een beter opvolger te vinden, die een aantal monumenten voor Gendt erdoor kan krijgen. Gezien de afbraak in de voorbije periode is het bitter nodig

Yvonne de Boer.

\*

## Priesterfeest

Op de voorpagina van deze Ganita mare hebben we een foto geplaatst van een groepje meisjes van 13 jaar.

Ze waren in augustus 1953 bezig met de laatste repetitie voor een parochiespel als onderdeel van de viering van een veertigjarig priesterfeest van pastoor **G.W.J.Pelgröm**.

Hij was van 1942 tot 1959 pastoor in Gendt.

Het feest was over drie dagen uitgesmeerd.

Zaterdagmiddag 8 augustus werd de feesteling in volle glorie verwelkomd aan de grens van de parochie bij de Krakkedel.

Na een kort welkomstwoord door burgemeester van der Meulen trok de jubilaris, voorafgegaan door ruiters, gidsen, gildemeisjes, harmonie, verkenners, KAJ, JBTB, Soli Deo Gloria en bruidjes door Flieren naar de Boerenbond, waar de stoet werd opgewacht door welpen en jonge bruidjes.

Na de intocht volgde een kort lof en een rondgang door de parochie langs de versieringen.

De Gelderlander plaatste op dinsdag 11 augustus 1953 het volgende artikel:

### **Gendts parochiespel, stijlvolle hulde aan jubilerende pastoor..**

Op zondag- en maandagavond heeft op het terrein van de Poelwijk (Het park tegenover Anna's Hof en en VillaGanita) de opvoering plaats gehad van een Gendts parochiespel, een massale hulde in zang, spel en voordracht door Gendtse krachten, ter ere van pastoor G.W.J.Pelgröm bij diens veertigjarig priesterfeest.

**Ter wille van het originele en bijzonder stijlvolle karakter van deze hulde menen wij in het kort op deze uitzonderlijke prestatie van de ganse parochie te moeten terugkomen.**

Zondagavond hebben wij getuige mogen zijn van van de eerste uitvoering, waarvoor een overweldigende belangstelling bestond. Het succes was aan dit laatste evenredig. Nog nimmer hebben wij een parochie zich in haar gevoelens van dankbaarheid en vreugde zien uiten en op een wijze, waarin originaliteit, stijlvolle en beschaafde vormgeving en ongekunstelde vertolking (vooral door de kleinsten der kleinen) zo gaaf waren gecombineerd als hier. Een dergelijk voorbeeld van zang, voordracht en toneel door volkomen amateuristische krachten zal men in het gros van onze parochiegemeenschappen, op het platteland zowel als in de stad, vergeefs zoeken.



Wat er allemaal te zien is geweest? Het programmaboekje vertelt er voldoende van.

Kort en goed kwam de inhoud neer op een rhythmische aaneenschakeling van afzonderlijke huldebetuigingen van de diverse groeperingen van de grote Gendtse parochie. Elke groep deed dat op haar eigen manier en zeggingswijze, die door de makers van het spel gevoelig zuiver bleek te zijn getroffen, keer op keer. Daarom heeft de vergelijking van de verschillende onderdelen geen zin. Alle delen waren in hun genre zeer goed geslaagd, vanaf het overrompelende rondedansje van de kleurige kleuters, frêle vlindertjes op het groene grastapijt, tot het martiale optreden van de Sebastianen met hun zilveren bazuinen. De onderdelen werden onderling rhythmisch aange naam verbonden door welgekozen versregels. En tot het succes van de avonden hebben een zeer groot deel van het sobere, maar zeer smaakvolle decor en de sfeerrijke lichteffecten van de weloverwogen opgestelde schijnwerpers. Bijgedragen.

De goede afwerking van de afzonderlijke onderdelen, centraal gevat in een raam van verdienstelijke versregels, heeft het lange spel gemaakt tot een twee uur lang feest van kleur, licht, vreugde en ongedwongen voordracht dat het predikaat amateurisme is ontstegen.

Honderden Gendtse parochianen hebben hier eendrachtig samengewerkt tot een hulde die om haar bijzonder stijlvol karakter onvergetelijk zal



blijven.

Pastoor Pelgröm die aan het einde van de avond onder het majestueus gebeier van de in het floodlight staande Sint Martinus (nog zonder toren) ontroerd dankte voor de hem gebrachte hulde heeft begrijpelijker wijs geen namen genoemd om het gevaar te vermijden iemand te vergeten.

Dit risico lijkt ons met het noemen van een paar namen nog niet aan de orde.

Wij menen overigens een publiek geheim te verraden met de mededeling dat dit spel is voortgekomen uit het brein van twee Gendtse parochianen, de dames C. Willems en M. Braam, die een proeve van toneel- en regiekunst hebben geleverd dat de handschoen tegen beroepswerk kan opnemen.

Hun slapeloze nachten over de regie van zoveel medewerkers is niet vergeefs geweest.

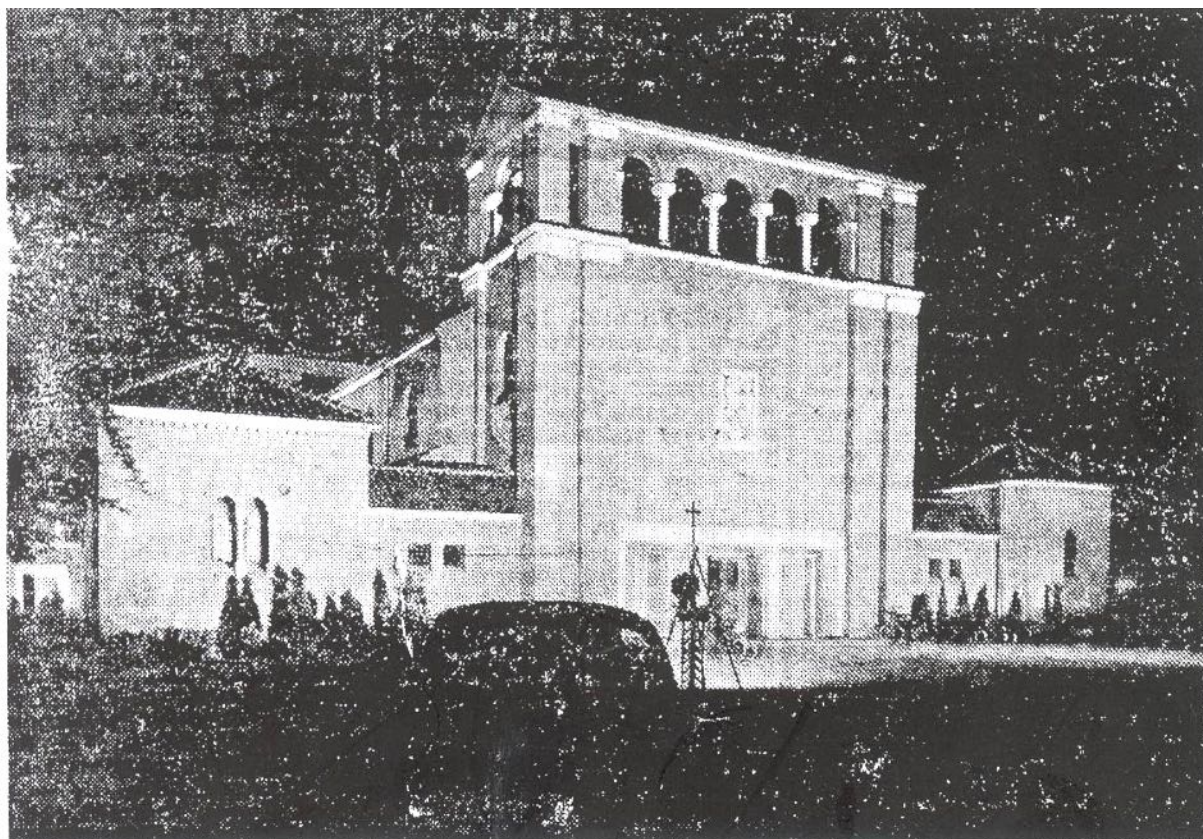
Zij hebben met hun Gendts parochiespel de band in de parochie onschatbaar versterkt, de huldiging van de jubilaris glorieus bekroond en aan het amateurtoneel een bijdrage toegevoegd van het hoogste soort.

Naast de geestelijke moeders van dit spel staat de heer Leferink met zijn voortreffelijk werk aan decors en verlichting.

En de man van de geluidsinstallatie heeft gezorgd dat niemand één woord hoefde te missen. Summa summarum is het Gendtse parochiespel een verblijdende ervaring geweest in de stroom van alledaagse vermaken van onze tijd.

Een bijzonder stijlvol experiment, dat ongewild verwachtingen wekt voor de toekomst.

*Aldus het verslag van de Gelderlander.*



*(krantenfoto Gelderlander)*

*Als een machtig vreugdemonument baadde de nieuwe Sint Martinus in Gendt in een zee van feeëriek floodlight ter ere van pastoor G. W. J. Pelgröm, die op het afgelopen weekend op uitbundige wijze door de Gendtse bevolking is gehuldigd bij gelegenheid van zijn veertigjarig priesterfeest.*

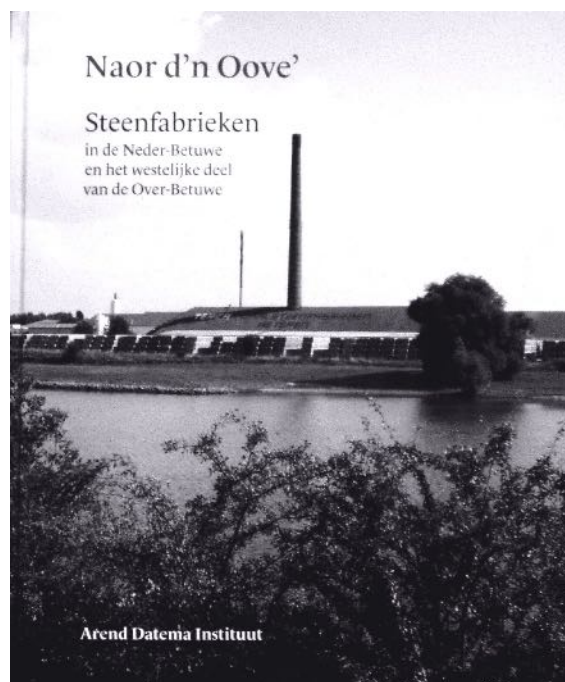
\*

## Naor den Oove': steenfabrieken in de Neder-Betuwe

Wie over de Gendtse dijk kuiert, ziet halverwege de afritten naar de Markt en de Europalaan in de polder 'het treintje' dat de historische kring daar in samenwerking met de steenfabrieken Rodruza en het Polderdistrict daar geplaatst heeft. Het moet de voorbijganger – zeker als die het bordje leest – herinneren aan het vele en zware werk dat generaties mannen, vrouwen en kinderen uit Gendt verricht hebben. We zijn van de geschiedenis van de Gendtse fabrieken redelijk goed op de hoogte, omdat Ben Janssen uit Zevenaar – zelf een 'kind van den oove' - zo'n tien jaar geleden in *Brood en stenen* de geschiedenis van de steenfabrieken in de Over-Betuwe op papier heeft gezet. Ligt bij het werk van Janssen de nadruk op historische ontwikkeling van de fabrieken, in *Steenovensvolk* dat in dezelfde tijd verscheen, beschrijven Maud de Coninck cs. vooral het sociale aspect van het zware werk.

In het Gelders Rivierengebied hebben tientallen steen- en panovens gestaan en wie ouder is dan zestig jaar heeft die nog met eigen ogen kunnen aanschouwen. Veel fabrieken zijn door schaalvergroting, modernere productiemethoden en sanering verdwenen. Werk dat vroeger honderden handen eiste, kan nu door een paar werknemers die op knopjes drukken gedaan worden. Wie het in november 2006 aan de in Lienden geboren oud-topman van Philips, Jan Timmer, gepresenteerde boek *Naor den Oove'* openslaat, ziet al op het schutblad dat er in de voorbije halve eeuw talloze fabrieken verdwenen zijn. Elf auteurs, allen lid van de Historische Kring Kesteren en Omstreken, duiken in 22 hoofdstukken in de geschiedenis van 47 fabrieken, 42 steenfabrieken en vijf panovens. Daarvan zijn nog zes steenfabrieken in bedrijf; pannen worden er in dit gebied nergens meer gemaakt. De beschreven fabrieken liggen allemaal aan de Betuwse kant van de Waal (tussen Tiel en Oosterhout) en de Rijn (Ravenswaaij en Driel). En dan komen nog niet eens alle fabrieken in het genoemde gebied aan bod. (In totaal stonden rond 1930 aan Rijn en Waal vanaf het splitsingspunt bij Pannerden tot Tiel en Ravenswaaij 117 fabrieken).

De eerste vier hoofdstukken kunnen als een uitgebreide inleiding gezien worden. De auteurs behandelen de geschiedenis van de baksteenindustrie vanaf de Mesopotamiërs en Romeinen, verhalen over grootgrondbezitters die in steenfabrieken eerst een nevenactiviteit zagen. Zij vertellen hoe fabrikanten veldovens vervingen



door ring- en vlamovens en hoe deze weer plaats moesten maken voor tunnel- en zigzagovens. Streng- en vormpersen namen het vormen met de hand over en excavateurs groeven de klei van de bult zodat dat niet meer met de schop hoefde. Vanaf hoofdstuk 5 passeren de afzonderlijke fabrieken de revue, soms een fabriek per hoofdstuk, soms pakt een schrijver een heel dorp. Zo schrijft Kobus van Ingen in hoofdstuk 13 over de Tollewaard in Lienden en Joke Honders een hoofdstuk later over de drie fabrieken te Ingen. Ieder hoofdstuk begint met een kaartje waarop de fabrieken staan. Een tijd-balk geeft aan wanneer de ondernemingen gesticht zijn en – in veel gevallen – wanneer zij de deuren sloten. De schrijvers hebben kunnen putten uit een keur van foto's, zodat het boek niet alleen een lees-, maar ook een driehonderd bladzijden dik kijk- en bladerboek geworden is. En wie niet weet wat opklossen of joppen is of wat verstaan moet worden onder een inschuiver, schabul of leuter kan in de woordenlijst terecht.  
Geert Visser

Jacqueline van Rijn en Henk C. Morrees, *Naor den Oove'. Steenfabrieken in de Neder-Betuwe en het westelijk deel van de Over-Betuwe*. Arend Datema Instituut, Kesteren.

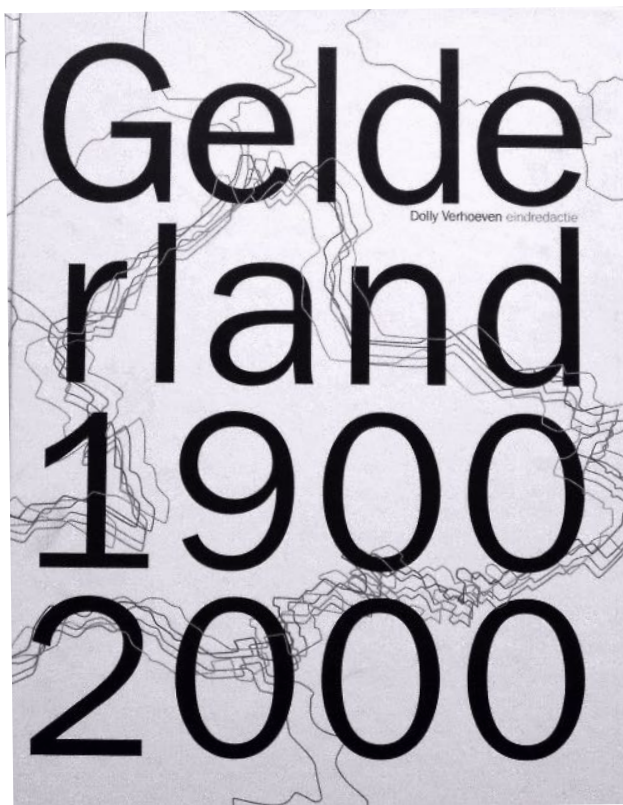
Prijs € 24,50, met dvd.

\*  
▪



## Een eeuw Gelderland

Op de avond van 31 december 1999 hielden veel luchtvaartmaatschappijen hun vliegtuigen aan de grond. Zij waren bang dat de computers in de vluchtleidingscentra en in de vliegtuigen zelf om 12.00 uur 's avonds op hol zouden slaan en dat zoiets catastrofale gevolgen kon hebben. Deskundigen hadden immers gewaarschuwd dat er in computerprogramma's een millenniumbug zat waardoor de mensheid de vreselijkste dingen stonden te wachten. En omdat de computer geen verschil zag tussen het jaar 1900 en 2000 zou de hypotheek van een huis of ineens torenhoog zijn, of helemaal afgelost, of nog iets anders. Het nieuwe millennium begon niet onopgemerkt. Tussen haakjes, vliegtuigen van maatschappijen uit minder ontwikkelde landen die wel de lucht ingingen, zijn op 1 januari 2000 veilig geland en met mijn



hypotheek is niets spectaculairs gebeurd. Het begin van een nieuwe eeuw heeft heel wat voeten in de aarde. Trouwens, begon het nieuwe millennium wel op 1 januari 2000 en moest dat niet een jaar later zijn? Historisch gezien begon de 21-ste eeuw op 1 januari 2001. Immers, onze jaartelling begint met het jaar 1; het jaar 0 bestaat alleen bij sterrenkundigen. Het jaar 1 was het eerste jaar van de eerste eeuw en als we dan gewoon verder tellen: met het jaar 101 begon de tweede eeuw en dan komen dus ook bij 2001 als begin van een eeuw en niet het jaar

2000. Maar ja, 2000 is een mooi rond getal en als dat aanleiding is om feest te vieren, dan moet dat maar.

Een eeuw geleden speelde hetzelfde probleem. En is er in 2001 niemand geweest die in zijn uppie het nieuwe millennium vierde, dat was aan het begin van de vorige eeuw wel anders. Het werd gewoon aan de gemeenten overgelaten wanneer zij aan de nieuwe eeuw wensten te beginnen. Zo gingen de inwoners van Dinxperlo op 1 januari 1900 de straat op om de twintigste eeuw in te knallen. De Nijmegenaren moesten nog een jaar wachten op de festiviteiten, want het gemeentebestuur van de oude keizerstad had besloten dat 1 januari 1901 de heuglijke dag was.

Deze anekdote staat in het eerste hoofdstuk van het in november vorig jaar verschenen boek *Gelderland 1900-2000*. Het is een dikke pil geworden; in bijna zeshonderd bladzijden beschrijven 75 auteurs de afgelopen eeuw. De redactie heeft er voor gekozen om er geen doorlopend verhaal van te maken. *Gelderland 1900-2000* is dus geen handboek in de traditionele zin van het woord waarin politieke, sociale, economische en culturele geschiedenis systematisch aan bod komen. Dat zou, gezien de titel, ook moeilijk gaan. Het is heel onwaarschijnlijk dat er steeds in mooie ronde jaren - 1900 en 2000 - nieuwe ontwikkelingen zouden starten en eindigen. Daarom heeft de redactie besloten er een caleidoscoop, een doorkijk, van te maken. Iedere auteur nam een concrete gebeurtenis in een Gelderse plaats bij de kop en beschreef dan hoe de ontwikkeling van dat gekozen voorbeeld gegaan is. Zo beschrijft Paul Brusse hoe in 1903 boeren in Elst de coöperatieve Veilingvereniging Over-Betuwe oprichtten om voor prijzen van land- en tuinbouwproducten minder afhankelijk te zijn van kooplieden. En als hun appels, peren en kersen met een veilingwagen naar Elst gebracht werden, hoefden zij niet urenlang op de markt in Arnhem of Nijmegen te staan. Aan de hand van het Elster voorbeeld legt Brusse uit hoe het coöperatieve veilingwezen zich in het eerste kwart van de eeuw ontwikkeld heeft. De eerste ponymarkt in Bemmelen in 1958 is voor Piet van Crujningen vertrekpunt om in het hoofdstuk *Van trekpaard naar luxepaard* de mechanisatie van de landbouw te analyseren.

Zo is er voor (bijna) ieder jaar in de twintigste eeuw een gebeurtenis gekozen. Op deze manier beschrijven de auteurs ontwikkelingen op gebieden als ruimte, bevolking, verzuiling en ontzuiling, economie, samenleving, democratisering en overheidsingrijpen. Wanneer een lezer op een avond alleen iets wil lezen over onder-



wijs, dan ziet hij in de (soms slecht leesbare) thematische leeswijzer achter in het boek dat hij dan de hoofdstukken 3, 19, 23, 27 en 70 moet opslaan. Twintig hoofdstukken worden extra belicht door een dvd.

Het eerste en laatste hoofdstuk is van de hand van de Nijmeegse hoogleraar Jac. Bosmans. In die hoofdstukken beschrijft hij de toestand in Gelderland aan het begin en het eind van de eeuw. Zo zien we dat de bevolking van onze provincie in een eeuw bijna verviervoudigd is: van 570.000 naar 1,9 miljoen. Apeldoorn is met 152.000 inwoners de grootste gemeente, Rozendaal met 1422 de kleinste. Het karakter van het landschap is ingrijpend gewijzigd; de verstedelijking heeft een groot deel van het open landschap doen verdwijnen. Leefde in 1900 nog 41% van de bevolking van de landbouw, honderd jaar later is dat percentage teruggebracht naar twee. De buitenkerkelijkheid steeg van één naar veertig procent. Daarmee verband houdt de ontzuiling en de achteruitgang van de christelijke partijen. Volgens Bosman is, ondanks de invloed van de Europese Unie en de globalisering het gevoel een Betuwnaar, een Veluwnaar en een Achterhoeker te zijn gebleven.

Gendt komt maar drie keer voor in het boek; een keer met een foto van het winkelpand van Van Driel; een keer als dorp van steenfabrieksarbeiders en een keer als schuttersdorp. Het spreekt vanzelf dat in dit korte bestek maar een paar dingen uit het zeshonderd pagina's dikke boek aan de orde kunnen komen. Wie het wil inzien en wil lezen over de oprichting van

de Boerenleenbanken, de invoering van de leerplicht, overstromingen in het Gelders Rivierengebied of de uitbreiding en inkrumping van de militaire oefenterreinen in Gelderland of de bijbehorende dvd wil bekijken is op maandagavond of woensdagmorgen van harte welkom in Villa Ganita.

D. Verhoeven (red.), Gelderland 1900-2000. Zwolle 2006. Prijs € 39.50 **Geert Visser**



**Gemeenten in Gelderland naar aantallen inwoners in 1900 en in 2000**  
Bron: Sociale Atlas Gelderland (2001)

| Aantal inwoners | Gemeenten in 1900 |            | Gemeenten in 2000 |            |
|-----------------|-------------------|------------|-------------------|------------|
|                 | aantal            | %          | aantal            | %          |
| < 5.000         | 82                | 72         | 5                 | 7          |
| 5.000-10.000    | 23                | 20         | 13                | 17         |
| 10.000-25.000   | 6                 | 5          | 37                | 48         |
| 25.000-50.000   | 2                 | 2          | 18                | 23         |
| 50.000-100.000  | 1                 | 1          | 0                 | 0          |
| > 100.000       | 0                 | 0          | 4                 | 5          |
| <b>Totaal</b>   | <b>114</b>        | <b>100</b> | <b>77</b>         | <b>100</b> |

\*

### 300 jaar Pannerdensch Kanaal

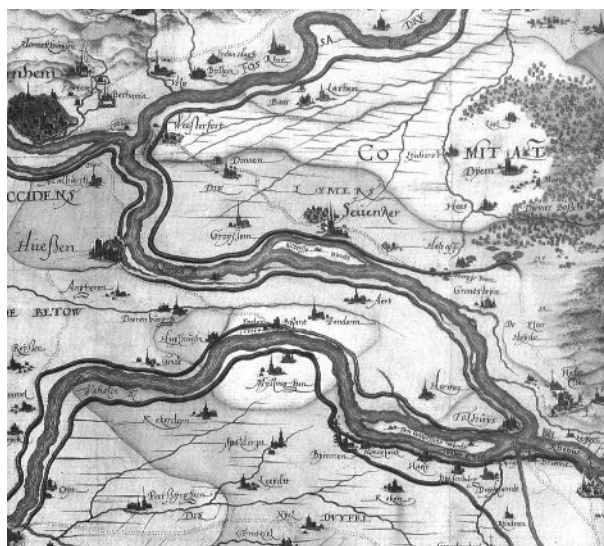
Rond het jaar 1500 splitste de Rijn zich bij Lobith in Waal en Neder-Rijn. De Waal stroomde vandaar richting Millingen en de Neder-Rijn stroomde in een boog richting Elten. Toen in de winter van 1538/1539 overal langs de grote rivieren dijkdoorbraken plaatsvonden door ijsgang en hoog water, dreigde het Rijnwater in zijn geheel de Waal in te stromen. De Waal had sindsdien twee bovenmonden, de oude Waal bij Lobith en het Vossengat bij 's Gravenwaard. Het Vossengat trok het overgrote deel van het Rijnwater naar zich toe waardoor de Neder-Rijn en de afsplitsing door verzanding slecht bevaarbaar werden.

In de loop der eeuwen trof veel kommer en kwel dit waterrijke gebied. Er waren veel overstromingen waardoor hele dorpen, Herwen bijvoorbeeld, van het toneel verdwenen om verderop weer te worden herbouwd.

Het fort Schenkenschans, gebouwd in 1586 door Maarten Schenk op de splitsing van deze rivieren, beschermde eens de kop van de Betuwe die zich toen tot daartoe uitstreckte. In de loop van de 16 en 17<sup>de</sup> eeuw heeft men regelmatig geprobeerd om de waterloop van de Waal en de Neder-Rijn in zijn geheel te verbeteren maar met weinig resultaat. De scheidslijn van de Rijn in Waal en Neder-Rijn verschoof geleidelijk aan naar westelijke richting waardoor het fort Schenkenschans op een volkomen onbelangrijke plaats kwam te liggen.

Na de Franse inval in 1672, waarbij de Franse troepen op een gemakkelijke wijze (doorwaadbare plaats) de Neder-Rijn bij Lobith konden oversteken, ontstond de behoefte aan een nieuwe verdedigingslinie om de Betuwe en daardoor ook Holland te beschermen tegen invallen vanuit het oosten.

Pas in het jaar 1701 werd de hulp ingeroepen van de beroemde vestingbouwkundige Menno



De twee bovenmonden zijn duidelijk zichtbaar

van Coehoorn. Dat resulteerde in de aanleg van een verdedigingswal en een gracht tussen de Waal en de Neder-Rijn, waarvan het zuidelijke beginpunt kwam te liggen 'een uur boven Gendt'.

Deze verdedigingswal en gracht van 12 roeden (45 mtr.) breedte en 8 voet (2.50 mtr.) diep, heten tezamen 'het retranchement'.

Vanaf de Waal volgde de wal een bestaande Over-Betuwse dwarsdijk, die hierdoor werd veranderd in een verdedigingswal. Na een gedeelte dat gelijk liep met de dwarsdijk, boog het retranchement af in noordwestelijke richting en bereikte bij de Deukerdijk, die hier werd weggegraven, de sluis van de Weteringh. De verdedigingswal liep in dezelfde richting verder tot bij de Strang, die hij volgde tot bij de Peppelgraaf. De Strang werd over dit gedeelte dus vergraven tot een gracht. Deze gracht stond door middel van duikers met sluisdeuren in verbinding met de Waal en de Neder-Rijn.

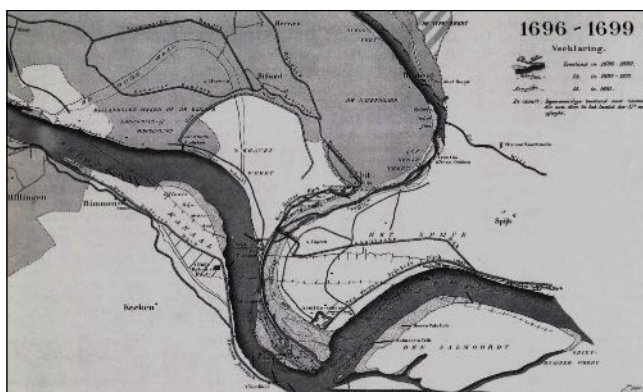
#### Nieuwe waterbouwkundige plannen

Toen het retranchement in 1705 klaar was, za-



Lodewijk XIV ytekt met zijn leger over de Rijn bij Lobith





De verzanding van de Neder Rijn bij fort Schenkenschans

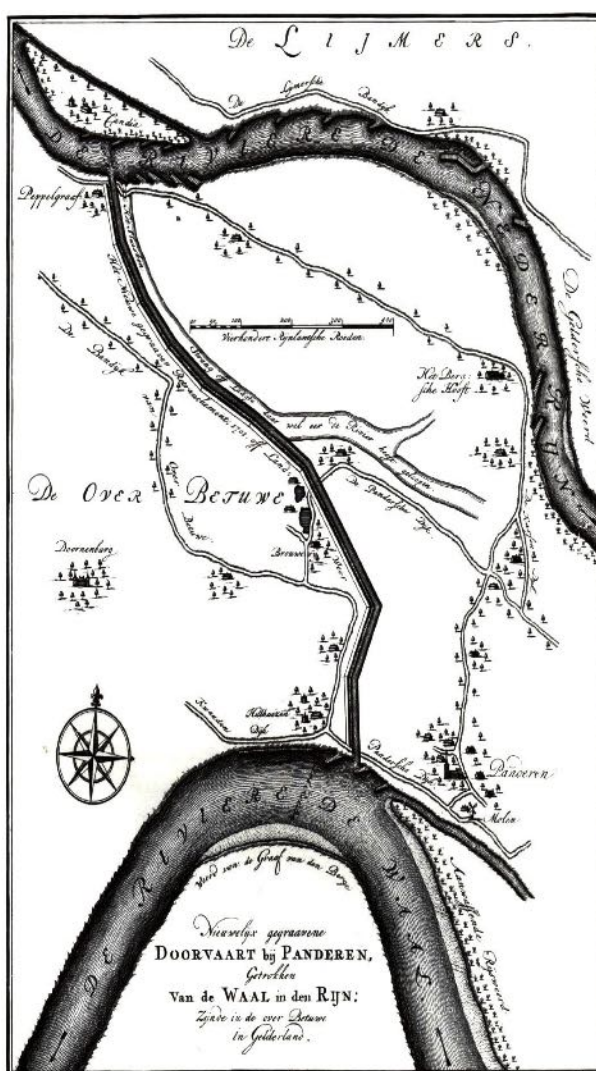
gen de voorstanders van meer watertoevoer naar de Neder-Rijn, dat deze gracht de mogelijkheid voor de Neder-Rijn bood voor een nieuwe rechtstreekse watertoevoer. Zelfs de eerdere tegenstanders van het retranchement konden dat niet ontkennen, maar de Staten van Holland hadden op aandringen van Dordrecht slechts toegestemd in het aanbrengen van een vesting-gracht.

Ondertussen was er wel regelmatig overleg met belanghebbenden zoals de Staten van Utrecht, Gelderland, Overijssel en de Inspectie van het Garnizoen te Nijmegen. Op 25 augustus 1705 kwamen Gedeputeerden uit Gelderland, Utrecht en Overijssel in Arnhem bijeen. De dag daarna bekeken ze het retranchement en de situatie bij Schenkenschans en de volgende dag de riviersplitsing bij IJsseloord. De conclusie van de deskundigen was dat een doorsnijding ten aanzien van het retranchement kon worden gemaakt volgens het concept van Jan de Ridder van Utrecht die later de technische leiding zou krijgen bij het graven van het Pannerdensch Kanaal.

Nu men het er over eens was om van het retranchement een kanaal te maken kwam de financiering ervan aan de orde. Men stelde 'dat niet te beginnen of te maken is sonder gelt' De aanleg van het retranchement was bekostigd door de Staten van Holland. De provincies Gelderland, Utrecht en Overijssel zouden nu de kosten van het te graven Pannerdensch Kanaal moeten betalen; ieder voor 1/3 deel. Utrecht stemde daar meteen mee in, Overijssel en Gelderland waren er op tegen. Overijssel omdat deze provincie arm was en Gelderland vond dat Nijmegen ook bij moest dragen in de kosten. Uiteindelijk zouden de steden Deventer, Kampen en de provincie Overijssel het 1/3 part wel bij elkaar krijgen. Van de provincie Gelderland en vooral van Nijmegen en Tiel was er veel verzet. Ze stelden, dat er door het nieuwe kanaal geen schepen zouden mogen varen. Zij verwachtten minder handel voor de Waalsteden. Dordrecht

steunde deze Waalsteden, hetgeen ook begrijpelijk was. Uiteindelijk stemden ook de Geldersen toe onder protest van de steden Nijmegen en Tiel. Op 20 oktober van het jaar 1706 vond de aanbesteding plaats van de werken bij Pannerden en IJsseloord.

In de nacht van 19 op 20 augustus 1707 liep het water over de werkdam bij de Waal en door de deels afgegraven dijk stroomde toen het rivierwater naar het kanaal. Een schipper uit Arnhem is 's ochtends met zijn schip van het type Samoreus door het inmiddels volgelopen kanaal gevaren. Dit feit is bekend door de omschrijving van Hendrik Wilhelm van Ruijven die namens de Staten van Utrecht, Gelderland en Overijssel toezicht op de uitvoering van de werken hield. Van Ruijven schreef op 20



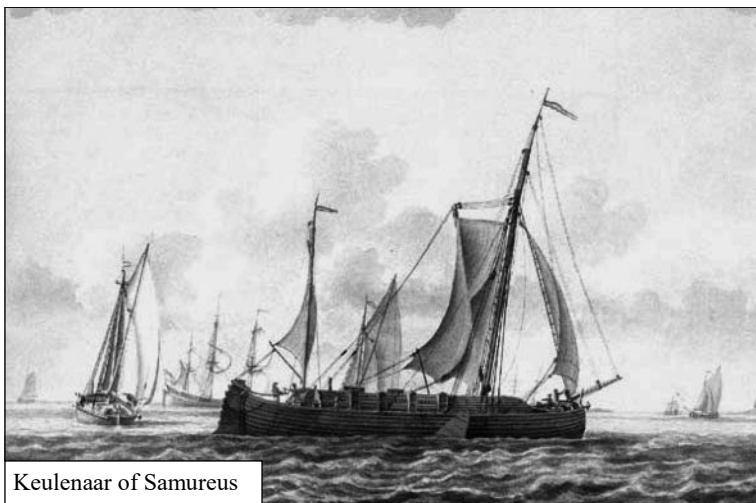
augustus 1707: "desen morgen 6 uren is een Arnheims samoeureus schip van Peppelgraaf de Grift opgezeijlt en heeft de Wael heel wel behaelt". Een Samoreus was een smal vrachtschip voor de riviervaart. Vanwege de vaart op Keulen werd die ook wel Keulenaar genoemd. Het



schip had in die tijd een lengte van 33 meter en had weinig diepgang. Vanaf 14 november 1707 was het Pannerdensch Kanaal definitief geopend.

### Toch nog ergernis

Door de aanleg van het Pannerdensch Kanaal stroomde er veel meer water: 1/3 van de Waal naar de Neder-Rijn. Er bestond nu een grotere kans op dijkdoorbraken langs de Neder-Rijn, Lek en IJssel. Veel dijken langs deze rivieren waren nog niet berekend op zo'n grote hoeveelheid water. Het gevolg hiervan was dat de kans



Keulenaar of Samureus

op overstromingen nog lang niet voorbij was. Maar in de loop der jaren werden de dijken en andere waterstaatkundige werken aangepast. Van meet af aan was er wel onenigheid over aanleg, onderhoud en betaling. Wat voor de een van voordeel was, was namelijk voor de ander van nadeel. Diverse overheidsorganen hielden zich ermee bezig, waardoor plannen vaak niet doorgingen of vertraagd werden. Uiteindelijk leidde dit in 1798 tot de oprichting van Rijkswaterstaat als een onafhankelijk, overkoepelend instituut.

Ter hoogte van de Roswaard in Doornenburg lag de buurtschap de Burgeu (Burgooi = waterrijk gebied bij Burcht.) Bij de Burgeu zat een scherpe bocht in de waterloop van het Pannerdensch Kanaal. De zeilscheepvaart ondervond daar veel hinder van. Door deze scherpe bocht en de harde stromingen kwamen schepen vast te zitten. Vaak werd de hulp ingeroepen van de bewoners van de buurtschap, die met man en macht de

vastgelopen schepen weer lostrokken.

In de loop der jaren kwamen ook motorschepen het Pannerdensch Kanaal bevaren dat gaf weer ergernis voor de schippers vanwege de scherpe, onoverzichtelijke bocht en een daarbij ontstane zandplaat, die doorvaart bijna onmogelijk maakten.

### Sterreschans

Toen het Pannerdensch Kanaal gereed was, begon men plannen te maken hoe men de Waal en het Pannerdensch Kanaal zou kunnen verdedigen tegen vijandelijke schepen. In 1742 was het zover. In West Pannerden (Doornenburg) bouwde men een zogenaamde Schans in de vorm van een onregelmatige ster met in het midden een stenen wachthuis. Deze Schans kreeg daardoor de naam Sterreschans en werd de opvolger van de Schenkenschans. In 1795 werd de Sterreschans ingenomen door de Fransen die het geschut onschadelijk maakten. Daarna heeft de Schans geen verdedigingsfunctie meer gehad. In 1809 werd de Sterreschans aan Rijkswaterstaat overgedragen. Er zijn nog resten van de Schans in het landschap aanwezig.

### Fort Pannerden

Omdat de Sterreschans niet meer voldeed aan de gestelde verdedigingseisen ging men in 1869 over tot de bouw van een Sperfort dat wil zeggen: een zelfstandig, naar alle zijden verdedigbaar fort. Het fort werd gebouwd op de hoofdam bij Pannerden. Vroeger gebruikte men ook wel de naam West Pannerden omdat dit stuk land voor het graven van het kanaal aan Pannerden behoorde. Het fort is meer bij het splitsingspunt van de Rijn, Pannerdensch Kanaal en de Waal gebouwd. De belangrijkste taak van het Sperfort was, te voorkomen dat de vijand het Pannerdensch Kanaal zou afdammen, waardoor de Nieuwe Hollandse Waterlinie (forten en inundatiegebied rond Utrecht) droog zouden vallen.



Veerhuis West Pannerden, bij Doornenburg, met rechts het voetveer van de familie Boerboom



Pannerden 1926

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog heeft het fort weinig weerstand kunnen bieden. Op 11 mei 1940 heeft het Nederlandse militaire gezag het fort overgegeven.

#### **Pannerden vol water 1926**

Begin januari 1926 stond het water extreem hoog in de rivieren. Van 4 op 5 januari bezweek de Deukerdijk bij de kolk langs de Pannerdensche waard. In nog geen tien uur tijd stonden de dorpen Pannerden, Aerdt en Herwen op bepaalde plaatsen tot drie meter onder water. Door de val van het water in de rivieren en geholpen door het gemaal 'Oude Rijn' konden de bewoners rond de 15e januari hun huizen schoonmaken voor bewoning.

Kort na de ramp bezocht koningin Wilhelmina het rampgebied.

#### **Ongelukken bij het Pannerdense veer**

Er zijn in het verleden ook ongelukken gebeurd bij het Pannerdense veer. Bekend is het ongeluk op 6 januari 1934 toen Petrus Mom en zijn zoon Johannes uit Haalderen bij het verlaten van de pont met hun auto te water raakten en verdronken.

Begin oktober 1952 reed een auto met vijf inzittenden de pont op. De auto stopte niet en reed door de afsluitketting aan de rivierzijde het water in. Twee vrouwen en drie mannen uit het westen van ons land kwamen door verdrinking om het leven.

Op 4 november 1972 reed een vrachtwagen

van transportbedrijf Hendriks uit Lobith de pont op en aan de andere kant er weer af. De chauffeur kon zich nog uit de cabine bevrijden maar werd door de golven meegevoerd en verdronk.

#### **Vluchtroute over het Pannerdensch Kanaal**

Toen het in de Tweede Wereldoorlog (september/oktober 1944) in de Betuwe te gevaarlijk werd, zijn ruim tienduizend mensen via een noodponton over het Pannerdensch Kanaal gevlucht. Het Pannerdense veer was gezonken door overbelasting.

Deze overvaart tussen Pannerden en Doornen-



De Pannerdensche pont op 15 juli 1941  
Na een reparatie bij scheefswerf Vahali te Gendt.  
Langsij een sleepboot die de pont weer naar de plaats van Bestemming bracht.  
Op 18 september 1944 is deze pont gezonken

burg was tevens voor de Duitse troepen een belangrijke aanvoerroute van troepen en materiaal. Vluchtelingen uit Angeren, Arnhem, Bommel, Doornenburg, Gendt, Haalderen en Huissen poogden te ontsnappen aan het oorlogsgeweld, dat was opgelaaid in de Over-Betuwe. In Doornenburg bij het veer werden ze geconfronteerd met de Duitse troepen die ook nog eens vanuit de lucht beschoten werden door de geallieerden. Sommige mensen moesten dodelijk getroffen dierbaren, zowel volwassenen als kinderen, zelf in de omgeving van de dijk begraven. Na de bevrijding zijn deze slachtoffers op een passende rustplaats herbegraven.

Er is een herdenkingsmonument opgericht uit respect voor alle mensen die de barre tocht meemaakten over het Pannerdensch Kanaal en voor hen die hierbij hun leven hebben verloren.

### **Plannen om het Pannerdensch Kanaal en de Linge te verbeteren**

Er was al veel over gesproken, maar eindelijk kwam er in 1951 schot in de besprekingen en wel zover dat de aanbestedingen konden plaatsvinden. Het Pannerdensch Kanaal zou worden verbeterd door verruiming en verlegging. De bandijken bij Doornenburg en Pannerden werden verlegd, zodat er een uiterwaard voor zou komen. Deze werken verruimden het doorstro-



Herdenkingsmonument "de Vlucht"

mingsgebied van de rivier en verminderden de mogelijkheid dat de dijken aangetast werden. In Pannerden kwam er een betonnen veerbrug van 180 meter lengte over de uiterwaard. Het pontveer bleef op dezelfde plaats liggen. Het zand dat bij het uitbaggeren vrij kwam, werd gebruikt om het terrein bij Sterrenschans op te spuiten. Daar werd weer bebouwing geconcentreerd. Dit werk is na een openbare aanbesteding opgedra-

gen aan de Fa. Geluk uit Gorichem.

Ook de Linge, in het begin eigenlijk een wel in het gebied Honderdmorgen ten oosten van Kasteel Doornenburg, werd uitgediept en verbreed en verbonden met het Pannerdensch Kanaal.

Vanaf het Pannerdensch Kanaal kwam er in Doornenburg een inlaatsluis die het water afvoert in de Linge. Zo kan men kunstmatig het water in de Linge op peil houden.

De Fa. Geluk uit Gorichem en de Fa. Hillen en Roosen uit Amsterdam werkten samen aan deze projecten.

### **De dijk- en polderbewoners**

De stroomsnelheid in het Pannerdensch Kanaal was bij hoog water te groot. Vooral aan Doornenburgse kant schuurde het water dan met kracht tegen de dijk. Dit was een gevaarlijke situatie, want achter deze dijk bevonden zich niet alleen de dijkbewoners, maar ook de gehele Betuwe. Om in deze situatie verbetering te brengen moesten de bewoners bij Pannerden naar de dorpskern verhuizen. Ook het scheepswerfje 'De Hoop' moest naar een andere locatie uitzien. De molen van Pijnappel was in 1944 door de Duitser opgeblazen en werd niet meer herbouwd. De onteigening van een aantal woningen was voor de bewoners ervan een lijdensweg. De gedupeerde gezinnen namen geen genoegen met de schadeloosstelling die Rijkswaterstaat hen aanbood. Ze bleven rustig in hun huizen wonen, totdat de rechter uitspraak zou gaan doen. Maar de toestand werd steeds dreigender voor de bewoners. April 1952 toen de door Rijkswaterstaat gestelde termijn van ontruiming was verstreken, werden de nog aanwezige gezinnen geplaagd door kwelwater dat geen afvoer meer had naar de polder door de tussenliggende nieuwe bandijk. Toen het rivierwater in november een nog hogere stand bereikte, kwamen de laatste gezinnen pas echt in de problemen. Het stijgende water had ook de aanemer van de werken overrompeld. De nieuwe zomerkade was nog niet over de volle lengte op vereiste hoogte gebracht. Twee gezinnen die het onheil zagen naderen, vluchtten nog net op tijd naar een veilige plaats. De woningen van dokter Vonk en van de kolenhandelaar Hendriks waren geheel omringd door het water en dat water stond al tot aan hun kamer ramen. Uiteindelijk zijn deze gezinnen toch naar de dorpskern verhuisd.

De bewoners van de Burgeu in Doornenburg en de dijkbewoners hebben zich minder verzet, omdat zij in een zeer gevaarlijke situatie leefden en woonden. Een aantal bewoners is in de dorpskern gaan wonen en voor een tiental gezinnen werd na ophoging van de oude Sterren-



schans gelegenheid geboden om daar te gaan wonen, waaronder de veerbaas, tevens caféhouder, en de parlevinker.

### **Wat is er veranderd na de werkzaamheden van 1950/1952**

Als vroeger het water in de winter of in het vroege voorjaar een te hoge stand bereikte, trad de Spijkse overlaat in werking en stroomde het gehele gebied van de Oude Rijn vol water.

***Raad van Pannerden***  
**Lening van 1½ ton**  
**maar niet bij burgerij**  
**PANNERDEN, 23 November. —**  
**In zijn openbare vergadering van**  
**Donderdagavond waarbij het**  
**lid Wigman wegens ziekte af-**  
**wezig was, heeft de Raad van**  
**Pannerden besloten met het**  
**„Fonds voor de bouwnijverheid”**  
**te Amsterdam een lening aan te**  
**gaan groot f 150.000, ter finan-**  
**ciering van de bouw van 16**  
**woningen voor de ingezetenen**  
**die wegens dijkverlegging hun**  
**woningen in het voorjaar van**  
**1952 zullen moeten verlaten.**

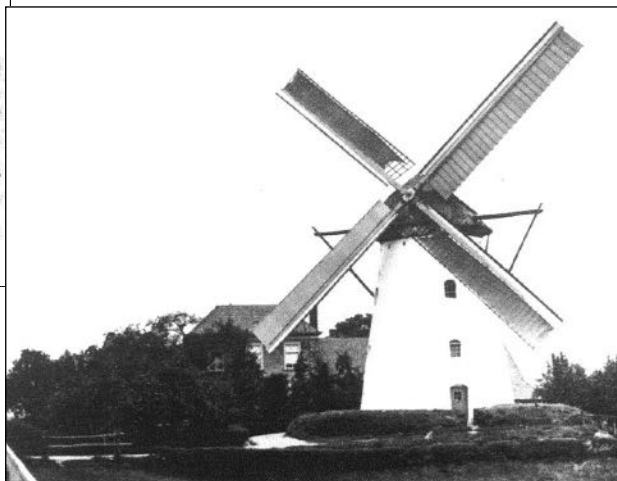
De totale kosten voor deze 16  
woningen bedragen f 134.835.14;  
de grondkosten belopen f 115.000.  
De lening zal worden aangegaan  
tegen een percentage dat de re-  
gering zal toestaan op het tijd-  
stip der lening.

Daarbij kwamen boerderijen en woonhuizen onder water te staan en werd het verkeer tussen bijvoorbeeld Pannerden en Zevenaar ernstig ontregeld. Een groot gedeelte van het water stroomde bij Candia (Groessen) weer in het Pannerdensch Kanaal. Een ander deel van het water liep achterom ten zuiden van de Eltense heuvels door het riviertje de Wildt naar de Oude IJssel om bij Doesburg weer in de IJssel geloosd te worden. Dat werd nu geschiedenis, want Rijkswaterstaat maakte met dit grote project ook aan deze overlast een einde. De rivierbocht bij Pannerden is door de verlegging aanmerkelijk flauwer geworden. De dijk aan Pannerdense kant, lopend van de Deukerdijk, is doorgetrokken over de Pannerdense Waard naar de beneden-loop van de Oude Rijn bij Candia en sluit nu bij Groessen aan op de dijk van de

Liemers. In de Oude Rijn bij Candia kwam een ontwaterings-sluis met een gemaal.

Aan de Pannerdense kant werd verder een gedeelte van de bestaande dijk afgegraven en noordoostelijk daarvan opnieuw aangelegd. De oude dijk bij boerderij Lensen (aan het veer) bleef over een lengte van zo'n 250 meter intact. Nabij het centrum van het dorp ging het stuk dijk eruit tot aan het punt aan de rivier waar de molen van Pijnappel ooit stond. Ter hoogte van de Sterreschans en ook vanaf Lensen stroomafwaarts tot aan de voormalige scheepswerf werd een oud dijkstuk opgeruimd. Een gedeelte van de geruimde dijk in Pannerden kreeg een inlaat-functie bij hoog water. Vanaf de boerderij van Lensen kwam een nieuwe leidijk die meer in noordwestelijke richting de loop van het verlegde kanaal volgt. Scheepswerf 'De Hoop' vestigde zich in Lobith. Het nieuwe motorveer kwam weer op dezelfde plaats. Vanaf het resterende stuk oude dijk naar de nieuwe dijk rond Pannerden kwam een betonnen brug te liggen van ongeveer 180 meter lengte, zodat het veer vanuit Pannerden ook bij hoog water nog te bereiken is.

Aan de Doornenburgse kant werd bij de bocht ter hoogte van de Roswaard de bandijk enkele honderden meters in zuidwestelijke richting teruggelegd en opnieuw aangesloten op de be-



De molen van Oijnappel aan het Pannerdens Kanaal  
11806 - 1944

staande dijk die het gebied van de Roswaard aan de zuidkant omsluit. Langs de noordzijde van de Roswaard werd een nieuwe leidijk gelegd, parallel aan de rivier tot aan boerderij 'De Roswaard'. Deze dijk dient alleen als geleider van de waterstroming bij hoog water. De grond die bij de verbetering van de Linge vrijkwam, werd benut voor het aanleggen van de nieuwe dijken bij het Pannerdensch Kanaal.

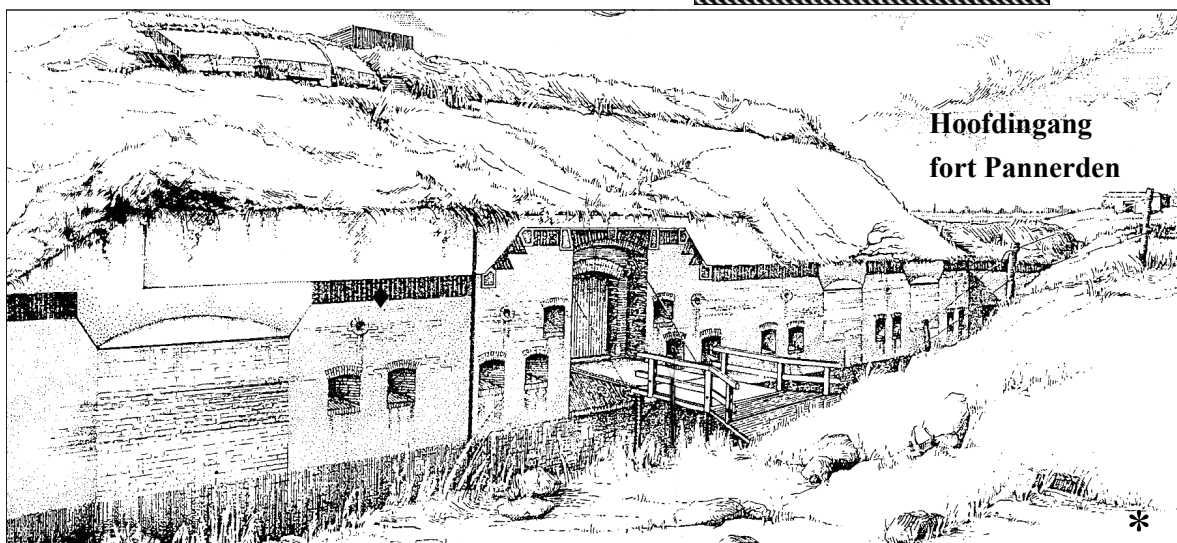
### Slot

Door de eeuwen heen heeft het water in de uiterste punt van de Betuwe ons laten zien hoe machtig het is. Het water bracht welvaart, maar ook vaak sloeg het noodlot toe. Dijkdoorbraken en daardoor overstromingen waren aan de orde van de dag. De pogingen die in het begin van de achttiende eeuw werden ondernomen om tot een goede waterverdeling te komen, hebben geleid tot een betere bevaarbaarheid van deze rivieren en daardoor economische vooruitgang. Door samenwerking met ons buurland Duitsland kwam de mogelijkheid het water richting te geven. Dit bracht veiligheid, prachtige natuur en voor het gehele gebied recreatiemogelijkheden. Tevens voorziet het 7 kilometer lange kanaal in een betrouwbare vaarweg voor de scheepvaart naar de Neder-Rijn, Lek en naar de Geldersche IJssel. Door de aanleg van het Pannerdensch Kanaal hebben de Hollanders vastberaden aangetoond het machtige water te kunnen beteugelen en, indien nodig, ook weer de ruimte te kunnen geven.

Henk Klaassen

### Bronnen:

- Dr. G.P. van de Ven; *Aan de wieg van Rijks-waterstaat*;
- *De Gelderlander 1950-1952*.



## Aanwinsten en reacties van leden.

**Doortje-Peperkamp-Stevens** kwam langs met wat oude foto's, een brief uit de oorlogstijd en nog wat van dergelijke zaken.

Uit nalatenschap van **Leida Krechting - van Alst** ontvingen we een aantal bidprentjes.

Van **Ton van Bon** uit Angeren werden we rijker: "Algemene politieverordening gemeente Gendt uit 1967" en een zeer grote hoeveelheid scherfvondsten en dergelijke, uit Flieren. Hij mailt nog een nadere specificatie ervan.

**Ria Nienhaus** schonk bidprentjes en **Willie Derksen** ook.

**Cor Leenders** had een sjerp voor ons: "Orde en Eerbied".

**Wim Evers** bracht een bewijs van aandeel in een lening van de Katholieke Middenstandsbond uit 1955

**Ferdinand van Hemmen** liet na zijn lezing een CD ervan, voor ons achter..

**Gerard Sommers** schonk '200 jaar Post in Nederland, 1799 - 1999' en de prachtige fotokalender voor het jaar 2007. (Die door de Bemmelse Hist.Kring jaarlijks gemaakt wordt.)

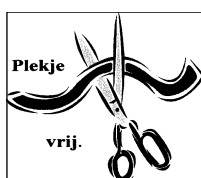
De erfgenamen van **Hent Rensen** bezorgden een grote hoeveelheid bidprentjes en geboortekaartjes.

**Tom Nahon** kon zijn zesdelige "Catholica, Kath. Encyclopedie" missen en bovendien "Het leven van onze voorouders".

Nieuwe aanwinsten van de kring zelf zijn: Th. Van Duren, "Twee maal oorlog"; "Gelderland 1900 - 2000", M.Borgers en R Bremer, "Verder Kieken".

*Iedereen bedankt. En als er iets vergeten is: trek maar aan de bel.*

\*



Carnaval 2007 is weer Historie. Bart Hartjes kreeg de sprauwejager  
En dat is vanzelfsprekend een zeer goede keus.

Yvonne de Boer heeft 7 foto's gemaakt van de uitreiking en er een verslag bij geschreven. "Dit plekje vrij" is te klein om het hier te plaatsen. En er mee wachten tot de volgende Ganita mare, dan is de actualiteit eraf  
Als u onze webside bezoekt, kunt u het vinden onder het onderdeel foto album, helemaal onderaan



Bij de uitreiking zei Bart zei zoiets van: Elke keer bi'j 'n uitreiking doch ik: 't Is een mooi beeldje. Ik zou'm eiges ook bes wille hèmme. En now is't zovèr!''.



| <b>.Leden</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Wegens overlijden hebben we afscheid moeten nemen <b>van onze leden:</b></p> <p><b>Kees van der Kamp</b><br/>Echtgenoot van<br/>Els van der Kamp - Hermesen<br/>Geboren op 2 juni 1937 te Ravenstein<br/>Overleden op 6 november 2006 te Nijmegen.</p> <hr/> <p><b>Jan Aarntzen,</b><br/>weduwnaar van<br/>Annie Aarntzen-Otemann<br/>Geboren 6 september 1919 te Gendt<br/>Overleden op 13 januari 2007 te Gendt</p> <hr/> <p><b>Hent Rensen,</b><br/>weduwnaar van<br/>Dora Rensen-Scholten<br/>Geboren 6 september 1919 te Gendt<br/>Overleden op 29 januari 2007 te Gend</p> <hr/> <p>Wij wensen de nabestaanden veel sterkte bij de verwerking van het hun overkomen verlies.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <p><b>Welkom nieuwe leden</b><br/>Uit Gendt, tenzij anders vermeld</p> <p>A J Th Nissen<br/>J M Kerkman - V d Velde<br/>W H Rasing<br/>D T J Witjes<br/>B J G Seegers<br/>D Wilting van Zagten, Barneveld<br/>F Schouten<br/>L van Laarschot<br/>Th Bolder - Smijers, Voorschoten<br/>S Veldkamp,<br/>H van Moerkerk<br/>P A M Sterk, Zaandam<br/>M Oppers - Scheepers</p> <p>Aantal leden per 1 maart 2007 <b>exclusief</b> ruil-abonnementen en dergelijke:<br/><b>489</b></p>                                                                 |
| <p><b>Samenstelling Bestuur</b></p> <p><b>Voorzitter</b><br/>Geert Visser, Kard. de Jongstraat 2,<br/>6687 LG Angeren tel. 026 3256718</p> <p><b>Secretaris</b><br/>drs Yvonne de Boer-Ravestein, Waterwolf 31,<br/>6681 TH Bommel tel. 0481 422400</p> <p><b>Penningmeester</b><br/>Geert Witjes, de Haspel 9,<br/>6691 PP Gendt tel. 0481 422851</p> <p><b>Overige bestuursleden</b><br/>Riet Berends-Peters, <i>(foto- en knipselarchief)</i> Baron van<br/>Gendtlaan 7, 6691 ZH Gendt tel. 0481 422471<br/>Mia Gerrits-Bouwman, <i>(genealogie)</i><br/>Steenakker 11, 6691 DM Gendt tel. 0481 423543<br/>Gerard Janssen, <i>(archeologie en geografie)</i><br/>Nijverheidsweg 15, 6691 EZ Gendt tel. 0481 431324<br/>Henk Klaassen, <i>(presentaties)</i> v.d.Duyn van Maasdamstr.<br/>8, 6691 CT Gendt tel. 0481 424253<br/>Tom Nahon, <i>(religie en restauratie)</i><br/>Langstraat 55, 6691 EB Gendt tel. 0481 422151<br/>Harrie Scholten, <i>(redactie Ganita mare)</i><br/>H.Braamstraat 2, 6691 ZD Gendt, tel. 0481 421503</p> | <p><b>Colofon:</b></p> <p><b>Secretariaat: Yvonne de Boer</b><br/>Waterwolf 31<br/>6681 TH Bommel<br/>☎ 0481 422400<br/>e-mail<br/>historischekringgente@betuwe.net</p> <p><b>Redactie Ganita mare:</b><br/>Harrie Scholten<br/>H.Braamstraat 2<br/>6691 ZD Gendt<br/>☎ 0481 421503</p> <p>website<br/>www.historischekringgente.nl</p> <p><b>Huisvesting: in Villa Ganita</b><br/>Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt</p> <p><b>Betalingen:</b><br/>Hist.Kring Gente te Gendt<br/>bank 1164 26 705</p> <p><b>Drukwerk:</b><br/>DATADRUk Gendt</p> |

Welkom op de maandagavond vanaf 2000 uur en op de woensdagmorgen vanaf 0930 uur.



Al is het alleen maar voor de koffie



Bjènd werkte, toe tie nog Bjènje hiette, op den Dries bi'j 'n bloemisteri'j.  
 Op 'n dag wier tie binne geroepe umda de koffie klaor ston.  
 Hi'j keek us rond, want ter was iets aparts ien de huuskamer.  
 En ja, hi'j zag ien 'n hoek 'n tuffeltje mèt 'n Heilig Hartbeeld d'r op  
 en zei: "Oh, hei'j 'n ni'jje Sint Jozef gekoch?".  
 "Nee jong", zei de gastvrouw, "Da zie verkeerd".  
 Bjènje keek nog us goed en zei toe: "Verrèk ja, 't is God eiges!"